

АЛЕКСАНДРА ДЕЛТА- ПАПАДОПУЛУ СТАРОГРЪЦКИ МИТОВЕ И ЛЕГЕНДИ

Превод от гръцки: Тома Ст. Томов, 1983

chitanka.info

ОЛИМП

Вие навярно сте чували за Олимп. Това е голяма и величествена планина в Гърция и заснеженият ѝ връх се издига гордо над всички околни планини. Древните хора си представяли, че там, над облаците, се намира невидимото жилище на техните богове.

Те казвали, че това е най-прекрасното място, където няма зима, където дърветата и цветята растат под светлината на слънцето и никога не увяхват, където пъстри пеперуди летят по цветята и птичките чуруликат на воля ден и нощ.

Там живеели техните безсмъртни и вечно млади богове.

От дълги години обаче покоят на Олимп бил непознат. Боговете се скарали помежду си за трона и воювали векове наред кой да погуби другия и да вземе властта в ръцете си.

Отначало най-силни били Уран^[1] и Гея^[2]. Но като пораснал, синът им Кронос^[3] се възбунтувал срещу тях, победил ги и станал цар на боговете. Така за кратко време светът се успокоил.

Но това щастие не било трайно.

За да осигури своето бъдеще, Кронос пожелал майка му да пророкува и да каже какво го очаква.

Гея му дала жесток отговор:

— Каквото причини на нас, това ще сполети и тебе. Твоето собствено дете ще те погуби.

Уплашил се Кронос и оттогава станал недоверчив и зъл. Всеки път, когато му се раждало дете, искал да го убие. Но децата му били безсмъртни и за да се отърве от тях, намерил само един начин — да ги гълта. Така глътнал поред Хестия, Деметра, Хера, Плутон и Посейдон.

Когато обаче се родил Зевс, майка му го съжалила. Увила един камък, дала го на Кронос да го глътне, а Зевс скрила в една пещера на остров Крит, в планината Дикта.

Там го пазели куретите — въоръжени великани, и когато пеленачето плачело, те удряли с мечовете си по щитовете, за да заглушат гласа му, та да не го чуе Кронос. Нимфите го отгледали и

дълго време се грижели за него, докато порасне и закрепне. Като възмъжал, Зевс се възкачил на Олимп и прогонил баща си.

Кронос обаче не се помирил тъй лесно с положението си. Зевс наистина му взел трона, принудил го да върне отново на бял свят братята и сестрите му, а камъкът, който паднал в Делфи, останал на почит дълго време. Но Кронос бил още силен и със своите братя титаните и великаните нападнал Олимп. Те хвърлили планината Пелион върху планината Оса и по този начин искали да достигнат Олимп. Зевс за малко щял да бъде победен. Но трима негови великани — циклопите, изковали мълнията и с нея той успял да разбие враговете си и да ги затвори в Тартара, където ги пазели сторъките.

И така, победител станал Зевс.

На всичките си братя и сестри той дал по едно царство. На Посейдон дал морето, на Хадес подземното царство и душите, на Деметра хлебородната земя с дърветата и цветята, а на Хестия дома и семейството, което живее събрано под неговия покрив. За себе си задържал небето, взел за жена Хера и станал цар на боговете и на хората.

Оттогава на Олимп зацарувало относително спокойствие. Относително, защото и боговете имали всекидневни мъчности и ядове, като всички нас.

Един ден Хера родила дете, лишено от чар, хилаво и грозно. Толкова ѝ докривяло, че гневно го блъснала и пеленачето паднало от Олимп. То падало цял ден, докато стигнало морето и потънало в дълбоката вода. Там го поела Тетида, дъщерята на морския мъдрец Нерей и го отгледала тайно в дълбините на океана. По-късно синът на Хера се завърнал в Олимп и другите богове го приели като равен на тях по достойнство, защото макар че бил грозен и куц, имал изключителната дарба да обработва медта, златото и среброто и в своята работилница изработвал най-редки и изящни украшения, оръжия, статуи и сечива.

Грозен на вид, но с весел нрав, той създавал добро настроение на боговете и затова често го канели да поднася по време на яденето нектара — виното на безсмъртните, и да ги развлича със своите шегички. Това бил Хефест, ненадминатият майстор, богът на огъня.

Всички други богове били прекрасни, дори Хадес с черните си коси и гъстите си вежди, които покривали наполовина злите му очи,

дори Арес, богът на войната, син на Зевс и Хера, който винаги се карал с другите богове.

Най-прелестната и най-очарователната от всички била Афродита. Макар да изглеждала млада и нежна като дете, тя била родена много преди другите богове.

Това станало, когато Кронос се скарал с Уран и в гнева си грабнал един сърп и ударил баща си по ръката. Уран надал страшен вик и размахал ръката си от болка; малко кръв паднала в морето и обагрила пяната му. Веднага водите се разделили и от сините дълбини излязла една съвсем бяла девойка, красива като светлината на деня, розова като обагрената пяна, синеока като безбрежното море. Това била Афродита, богинята на любовта и красотата.

Друга богиня, която обикнала много хората, била Атина, богинята на мъдростта. Тя била показала на жените да предат и да тъкат, тя подарила на мъжете ралото и ги научила да обработват земята, тя подпомагала и обичала всеки занаят, както и всичко красиво в света. Баща ѝ Зевс особено се гордеел с нея, толкова била тя разсъдлива и разумна. Та нали от собствената му глава била излязла блестящата Атина? Това станало преди Зевс да вземе Хера за своя жена. Тогава той имал много жени. Между тях и Метис, чието име значи мъдрост, познание. Но един оракул му казал, че детето му от тази жена ще стане по-голямо и от него и той се уплашил да не би да го стигне участието на Уран и на Кронос. И по примера на баща си глътнал своята жена и оттогава станал мъдър.

Но след време главата започнала нетърпимо да го боли. Много мъдрост му натежала. Той стиснал главата си с ръце, за да намали болката, но тя все повече се разраствала и засилвала и излязъл вън от себе си, той най-после извикал:

— Хефесте, удари ме с чука си! Разтвори ми главата!

Хефест се смутил.

— Аз? Да ударя тебе? Какво говориш, татко Зевс?

Но Зевс ревял:

— Направи го, ако ме обичаш, ако милееш за живота си, за свободата си, стори го или ще те изгоня от Олимп, ще те хвърля в Тартара, ще те...

Какво да стори Хефест? И той извикал:

— Нека всички богове ми бъдат свидетели! По негова заповед го правя.

И като вдигнал чука си, стоварил го върху главата на Зевс. Загърмеля цялата вселена и отвътре изхвъркнала блестящата Атина в броня, с шлем на главата, с щит и с всеулучващото си копие в ръка. Тя станала любимката на Зевс.

Друго негово дете бил Хермес, чиято майка била Мая, дъщерята на Атлант. Хермес бил вестителят на боговете и имал крила на сандалите си, за да разнася по-бързо заръките им. Закрилял търговията, в ръката си държал жезъл с две увити около него змии, който и до днес е знакът на търговията. Наричали го и „душопридружител“, понеже вземал душите на хората, когато умрат, и ги водел в подземното царство. Затова древните изобразяват на своите надгробни плочи главата на Хермес или малък образ, който да го символизира.

Зевсови чада от простосмъртна майка били прочутите близнаци Аполон и Артемида, които ревнивата Хера преследвала много заради тяхната майка, очарователната Латона. На Аполон Зевс дал слънцето, а на Артемида — месечината и докато брат ѝ водел бляскавата си колесница и позлатявал с лъчите си цялата земя, Артемида бродела по любимите си планини, гонела зверовете и играела с дружките си. Привечер тя се качвала на сребърната си колесница и докато Аполон ходел на лов или свирел на лирата си, тя минавала мълчалива по безкрайното небе.

Друга богиня на нощта, която често смесвали с Артемида, била Хеката, триликата. Наричали я така, защото Зевс ѝ бил дал сила да властвува над небето, над земята и над морето; представяли я винаги в три образа.

Имало и много други богове. Деветте музи, дъщери на Зевс и на Мнемозина^[4], покровителки на науката и изкуствата, които били верни другарки на Аполон. Трите грации, които пръскали около себе си красота и радост. Трите орисници, дъщери на Темида, богинята на справедливостта, които държали живота на хората в ръцете си. Наядите, русалки в реките, дриадите по дърветата, океанидите в морето, ореадите в планините и толкова много други, които оживявали и разкрасявали цялата природа.

Най-главните богове обаче били дванадесетте на Олимп: Зевс, Хера, Деметра, Хестия, Плутон, Посейдон, Хермес, Аполон, Артемида, Атина, Хефест и Афродита.

На Олимп живеели и полубогове. Чада на земята, но от божествено потекло, те водели почтен живот, като воювали срещу злото, помагали на слабите, винаги били готови да жертват живота си за правдата. Когато умирали, боговете ги приемали при себе си, а хората ги почитали като богове.

Понякога боговете слизали между хората и им помагали. Много често обаче не ги спохождали за добро.

Така се случило, както ще видим, и с Пандора.

[1] Небето. — Б.р. ↑

[2] Земята. — Б.р. ↑

[3] Времето, което поглъща всичко (от „хронос“ — време). — Б.р. ↑

[4] Богиня на паметта, на спомена. — Б.р. ↑

ЗЕВСОВИЯТ ПОДАРЪК

В началото, когато бил създаден светът, той много се различавал от днешния. Болестите, гладът, студът и немотията били непознати, нямало зима нито за растенията, нито за животните и хората, които били вечно млади и щастливи. И толкова силни, толкова умни и красиви станали хората, че Зевс почнал да се безпокои за своя трон и решил да срази веднъж завинаги тяхната мощ.

Повикал Зевс сина си Хефест и му казал:

— Вземи мед и ми направи една девойка, но толкова красива, че да няма равна на себе си.

И Хефест се затворил в работилницата си в дъното на една планина на остров Лемнос. Дълго време той не се показвал навън, работел неуморно, като ковал медта, преценявайки я с очите на майстор, и я загревал на огъня. Но изработеното не го задоволявало и той отново го развалял и пак неуморно наново започвал, защото искал творбата му да бъде съвършена.

Най-после един ден боговете спрели да чуват ударите му, а накрая и самият Хефест излязъл от планината, почернял и изморен. В ръцете си внимателно държал една медна фигура, увита в златовезана тъкан. Той я изправил гордо пред Зевс и я отвил. Показала се млада девойка, почти дете, и като я погледнал, Зевс неволно се усмихнал.

Хефест наистина се оказал майстор.

Но красотата ѝ не задоволила Зевс. Той повикал всичките богове и им заповядал всеки да дари девойката с по една дарба. Атина ѝ дала разум, Афродита хубост, Хера благородство, Артемида сила и подвижност. И така поред всички богове я дарили с нещо. Когато свършили, Зевс я хванал за ръката и ѝ дал най-големия подарък — живота — и я нарекъл Пандора^[1]. После я изпратил с Хермес на земята.

Богът я завел при Прометей, най-силния от всички човеци, техен защитник и покровител. Но той без дори да я погледне, отказал. Тогава Хермес я взел и влязъл в колибата на Епиметей, брата на Прометей.

— Зевс, бащата на боговете и на хората — казал той, — ти изпраща тази девойка, защото много обича теб и всички хора.

Епиметей погледнал Пандора и очите му се заслепили. Той нито за миг не се поколебал да я приеме. Но веднага в колибата потъмняло, някакво тяло изпълнило вратата и се чул силен глас, който казал:

— Зевс не обича човеците. Той не изпраща дара си за добро и горко на оня, който го приеме!

Обърнал се Хермес ядосано. Кой се осмелил да каже такива думи? Но очите му срещнали гордия и недостъпен Прометей. Уплашил се Хермес и само навел глава, без да проговори.

Епиметей погледнал пак Пандора. Тя му се сторила тъй невинна, толкова млада и хубава! Разбрала тя колебанието му, усмихнала се и протегнала ръка. Усмивката ѝ била само сладост и любов и Епиметей забравил и брата си, и заплахите. Притеглил я към себе си и радостно извикал:

— Ти ще останеш тук. Ти си моята съдба!

Хермес се обърнал пак да види Прометей, но нямало вече никой на вратата. Въздъхнал облекчено и показал едно голямо дървено сандъче, украсено с резба.

— Изпраща ти го Зевс — казал той на Епиметей. — Това е дар за тебе. Но Зевс заповяда да не го отваряте, докато сам не разреши.

И като изпълнил това последно поръчение, Хермес отлетял доволен назад към Олимп.

Епиметей и Пандора заживели щастливо и сговорно.

Понякога Епиметей си спомнял братовите думи и поглеждал с безпокойство жена си, питайки се какво ли ще е злото, което пророкувал Прометей.

Но Пандора оставала все тъй очарователна, красива и засмяна, и успокоен, Епиметей забравял заплахите на брат си.

Един ден, когато Пандора останала сама в къщи, погледът ѝ паднал случайно на дървеното сандъче.

— Какво ли ще е това? — помислила си тя и погледнала с любопитство.

После коленичила до него и се загледала в чудните му резби.

— Какво ли пък крие то? — прошепнала.

Замислена погалила с ръка капака. Да можеше да види какво има вътре...

Докоснала ключалката. Тя била отключена и слабо закрепена. Колко лесно би се отворила...

— Но защо не трябва да го отваряме? — си помислила тя. — Ако хвърлех само един поглед, един-едничък поглед...

Пръстите ѝ заиграли по ключалката и несъзнателно я отворили. „А ако хвърля един поглед крадешком, кой ще разбере?“

Вдигнала капака и внезапно навън изскочило нещо страшно, подобно на черен облак, който я обгърнал цялата. Нещастия, болести, скърби и злини изпълнили стаята, изхвъркнали през прозореца и се пръснали по цялата вселена.

Пандора надала вик и пуснала капака. Но било вече късно, злото било станало. Подаръкът на Зевс изпълнил предназначението си. Цветята почнали да вехнат, хората да стареят и да умират, слънцето се скрило, студен вятър задухал.

Обхваната от ужас, Пандора закрила лицето си с ръце. Всичките беди, които се пръснали по земята, внезапно натежали върху ѝ, печал изпълнила сърцето ѝ.

В отчаянието ѝ един лек шум я стреснал. Като че някой чукал вътре в сандъчето и ѝ викал: „Отвори!“

Бавно повдигнала пак капака и видяла един мъничък светъл дух. Той ѝ се усмихнал и усмивката му вляла утеха в сърцето ѝ.

Дали поради грешка, или от състрадание, Зевс бил затворил в сандъчето заедно с всичките злини и Надеждата. И когато светът се изпълнел с нещастия, оставала на хората тя, за да лекува мъките им със своята усмивка и наново да дава сила и на най-отчаяния.

[1] Надарена с всички дарове — Б.р. ↑

ПОТОПЪТ

Един ден, когато Зевс гледал земята, сторило му се, че хората не му принасят в жертва достатъчно животни, нито строят достатъчно красиви храмове, за да поставят вътре статуите му.

Сторило му се, че хората ставали все по-силни и по-дръзки, и пак го обхванал страх за Олимп и за царството му.

И така събрал той четирите ветрове в Олимп, затворил Зефир (западния вятър), Борей (северния вятър) и Евър (източния вятър) и пуснал свободен само дъждоносния Нот (южния вятър). После събрал облаците и скрил слънцето.

Тогава избухнала страшна буря. Нот закрачил с вой по небето, с глава, обвита в мъгла, с натежали и измокрени крила. Простирал ръце и изстисквал облаците, дъждът рухвал безмилостно, шибайки яростно дърветата. Много дни валял дъждът и все нови облаци се натрупвали и все по-силно духал Нот. Единствената светлина в този потоп била само мълнията, която разгневеният Зевс мятал от Олимп.

Морето почнало да кипи и да се надига. Вълните станали планини, разпенени се разлели по земята и я удавили заедно с нейните обитатели.

Само един човек можал да се спаси от разрушението — Прометей, понеже той бил толкова силен, че нито мълнииите на Зевс, нито всичките морета на света не могли да го повалят.

Той обаче предвидил бедата, която се приближавала, и кръв капела от сърцето му при мисълта, че може да се удави и неговият любим син Девкалион, когото той още като малък оженил за Пира, дъщерята на Епиметей и Пандора. И така още с първите гръмотевици Прометей построил заедно с Девкалион един широк и здрав кораб, който да не се бои нито от вълни, нито от дъжд, и поставил вътре сина си заедно с неговата жена.

Девет дена и девет нощи се скитали двамата по морето и в тъмнината, без да знаят къде отиват. Чували само дъжда и бученето на морето, което бушувало безспир.

Най-последно, когато и планините и горите потънали, когато всичко се превърнало в безкрайно море, Зевс се успокоил и се усмихнал. Веднага водите се отдръпнали, върнали се спокойни по местата си и земята се появила по-красива и по-свежа от преди.

Тогава Зевс повикал Зефир да разгони облаците и пак грейнало слънцето и се разляла топлата му светлина по земята. Корабът заседнал на върха на една хубава планина във Фокида, на Парнас. И едвам стъпили пак на земята, Девкалион и Пира направили жертвоприношение на Зевс, който ги спасил от такава голяма опасност. Но когато слезли от планината и намерили селищата разрушени, и се озовали съвсем сами, те се почувствали малки и безпомощни и отишли при оракула в Делфи да питат по какъв начин биха могли да населят пак земята с хора.

Оракулът принадлежал тогава на Темида, която със Зевс раздавала правосъдие на земята и на Олимп.

Отговорът на богинята, като всички пророчества, които давали оракулите, бил много неясен:

— С покрито лице, със затворени очи хвърляйте зад гърба си костите на голямата майка!

Много смутени се върнали двамата в своята колиба.

Добре, голямата майка — досещаха се те — била Земята, майка на цялата природа. Но нейните кости?

Седнали под един бор и мълчаливо се мъчели да разгадаят пророчеството.

Но Пира след малко започнала да скучае. Тя забравила пророчеството на богинята и с полузатворени очи слушала вятреца, който духал в листата, и гледала пред себе си обширното поле, където някога се простирал голям град.

Сега там царувала такава тишина, че Пира едвам се осмелявала да диша. Струвало ѝ се, че едничкото живо нещо наоколо са вятърът и слънцето, огряло белите камъни на равнината.

— Я виж — казала тя тихо на мъжа си — как блестят камъните! Приличат ми... стани да видиш, нещо ми напомнят, нещо...

Девкалион не я чул, но тя продължила мисълта си:

— Нещо, което съм виждала някога... преди потопа... много преди... нещо, което лъщеше в голямото поле, като сега... и баща ми казваше... Да, да! Спомням си сега. Той казваше, че някога там станала голяма битка и убитите били толкова много, че не могли да ги погребат и тези бели неща между тревите били кости, побелели от...

Изведнъж тя се спряла и извикала:

— Девкалионе, сега знам: това са камъните и скалите, които я крепят; не чуваш ли какво казвам? Това са камъните!

И понеже се безпокояла, че той не я разбира, тя го дръпнала за ръката и му казала:

— Тръгвай ти казвам. Отгатнах! Костите на земята, това са камъните! Не ги ли виждаш пред себе си?

Този път Девкалион разбрал.

Станал и като извикал, се завтекъл към равнината.

— Бързо! — казал той на Пира, която го следвала запъхтяна. — Покрий си главата с булото, като мене. Вземи един камък и аз ще взема друг... Затвори очи, бързо!

И те започнали да хвърлят зад гърба си костите на голямата майка.

Щом докоснали земята, камъните на Девкалион ставали мъже, а тези на Пира — жени. Тогава всички заедно построили там голямо селище.

В останалата част на земята Прометей заселил човеци, които създал от пръст и вода.

ПРОМЕТЕЙ

Прометей бил най-силният и най-умният от всички човеци. Превъзхождал своите другари с високия си ръст и със силата си и ги покровителствувал като баща.

Както показва името му^[1], преди да направи нещо, той добре го обмислял и решенията му били винаги пълни с мъдрост и знание. Той научил хората да работят; той ги научил на изкуство и наука и всякак се старал да ги направи независими от Олимп и неговите богове, които презирал. Той посвещавал целия си ум и сила на това, и Зевс почнал наистина да се страхува от него.

Първият път, когато се сблъскали тези двама велики водачи, единият на боговете, другият на човеците, било след победата на Зевс срещу титаните.

Разположил се на трона в Олимп, Зевс уреждал всички работи на земята и на небето и когато стигнал до жертвоприношенията, които човеците трябвало да му правят, той си определил толкова голям пай, че Прометей се възмутил и решил да избави хората от този толкова тежък данък.

Заколил той един вол, взел вътрешностите, месото и тлъстината, и ги увил в кожата. После покрил с лъскава бяла тлъстина кокалите и предложил на Зевс да каже кое от двете хората да му пренасят в жертва.

Зевс се излъгал и избрал кокалите. И оттогава в жертвоприношенията те били делът на боговете.

Като разбрал това, Зевс потъмнял от яд и изпратил на хората Пандора с прочутото сандъче, и светът се изпълнил с беди.

Това обаче не могло да напакости на Прометей, който не приел Пандора и станал толкова смел, че свободно се качвал и слизал от Олимп и плашел боговете със силния си глас. А пък Зевс си отмъщавал, като наказвал човеците. Така един ден вдигнал страшна буря и удавил цялата земя. Прометей се покачил на Олимп и изобщо не

пострадал. А когато водите се отдръпнали, земята пак се изпълнила с хора, които той направил от пръст и вода.

После се явил при Зевс и смело поискал от него голямата тайна на боговете.

— Дай ми огъня — казал той. — Хората се нуждаят от него.

Но Зевс свъсил вежди разгневен и злобно отговорил:

— Не ти го давам!

А хората умирали от студа и от трудния живот.

Тогава Прометей решил: влязъл скрито в Олимп, взел малко огън и го свалил на земята.

Зевс видял от висините червени пламъчета, разпръснати по земята, замирисало му на дим и учуден попитал:

— Какво става?

Чул го Прометей и се изправил, за да го види Зевс. Изпълнен с радост, гордо и тържествено прозвучал неговият глас:

— Твоят огън е, както виждаш, навсякъде; твоят огън, който взех от тебе, понеже ти ми го отказа. Вие, боговете, които ден и нощ пирувате там горе, го криехте. Човеците ще станат по-силни от вас, понеже се трудят и работят.

Побеснял, Зевс запратил мълнията върху му, но тя не го докоснала и Прометей презрително се изсмял.

Тогаз Зевс повикал двамата си слуги — Власт и Сила — и заповядал заедно с Хефест да хванат неговия враг и да го приковат о една непристъпна скала в Скития. Прометей се съпротивлявал с всичката си сила и смелост. Накрая обаче те го омаломощили и с железни обръчи и дебели вериги Хефест го завързал о скалата. И докато правел това, сълзи се търкаляли по набръчканите бузи на бога, понеже се възхищавал от Прометей и го обичал.

Оттогава всяка нощ идвал един орел лешояд, разкъсвал гърдите на окования и му изяждал черния дроб, който всеки ден се възстановявал.

Осъден на това мъченичество, Прометей останал години и векове сам-самин, прикован о скалата и всяка нощ чувал пляскането на крилете на хищника и го гледал в кръвясалите очи, докато той кълвял дроба му.

Но Прометей не се покорявал и яростно разтърсвал веригите, за да ги разкъса.

Хищната птица побягвала с крясък, изплашена от дрънкането на веригите и Прометей отново замирал с покрусено сърце.

Така го заварил един ден Херакъл, другият силен човек, който обаче се плашел от боговете на Олимп и скланял глава пред Съдбата.

С позволението на Зевс той пронизал орела лешояд със стрелата си и разкъсал веригите. Бавно се привдигнал Прометей и двамата полубогове се гледали дълго време.

Херакъл гледал този гигант, все така непреклонен и непокорен, с все така пламтящ огън в дълбоките очи.

Прометей виждал един силен човек с волско чело и страхотни ръце, но свикнал на покорство.

Обърнал се Прометей и мълчаливо влязъл в подземното царство. По-иначе си представял той своите човеци — по-свободни и по-велики.

[1] Мислещ предварително, предпазлив и внимателен. — Б.р. ↑

ПЕРСЕФОНА

Деметра, както знаете, била богиня на хлебодородната земя, с други думи тя разпръсквала цветята, посевите и тревите по света, помагала на хората да обработват земята и да събират плодовете ѝ.

Имала Деметра една дъщеря, която обичала и пазела като скъпоценен бисер. Най-голямото ѝ щастие било да слуша веселия ѝ смях, и светът ѝ се струвал празен и неприветлив, когато Персефона била далеч от нея.

Всеки ден Персефона бродела със своите дружки, всички красиви и стройни, но се отличавала от тях по високия си ръст и по своето благородство.

Един пролетен ден, същинска радост божия, Персефона излязла пак навън и като минала през една цъфнала ливада, животът ѝ се сторил толкова красив, че хванала приятелките си за ръце и ги увлякла в хора и песни.

Разнесъл се по цялата околност свежийт ѝ глас, поел го въздухът, поела го земята и той достигнал долу до подземното царство. Чул го мрачният Хадес в тъмните си владения. Напълнило му се сърцето, но се почувствал много самотен.

Изкачил се на земята и потърсил да види с очите си кой пее.

Малко по-надолу забелязал момичета, които играели хоро, и между тях — Деметрината дъщеря.

Тя му се сторила толкова хубава, че отначало я взел за главна богиня. Но след малко я познал и пожелал да я вземе при себе си. Досетил се, че доброволно тя никога не ще го последва в Тартар. И замислен навел глава, търсейки друг начин да я завоюва.

След малко девойките се разпръснали да берат цветя и изведнъж очите на бога светнали.

На пътя на Персефона той поставил един златен нарцис, висок и строен, със зелени листа около тънкото стебло. Нарцисът бил неговото цвете — цветето на Тартар и на смъртта.

Девојката го видяла и като прибрала другите цветя в прегръдката си, навела се да го откъсне. Но едвам прекършила стръка, земята се разтърсила, разтворила се със силен гръм и от бездната излязъл Плутон, страшен в черната си колесница. С едната си ръка задържал буйните коне, а с другата грабнал Персефона за кръста и я привлякъл към себе си. Девојката надала вик и понечила да се изскубне, но Плутон я държал здраво и конете я отвлечли далеч от нейните другарки.

Разгневена, тя се обърнала да види кой се е осмелил да я докосне. Но когато съзряла блестящите очи на Плутон и почувствала силата му, разбрала, че това е бог, по-висш от нея. Тогава плачевен вик се изтръгнал от устата ѝ, тя хвърлила отчаян поглед наоколо и закрила лицето си с ръце.

Изведнъж разпенените коне се изправили пред една скала. Но щом Плутон я ударил с копието си, тя широко се разтворила, колесницата се втурнала вътре и изчезнала от горния свят.

Няколко цветя само се изплъзнали от ръцете на Персефона и останали вън, в подножието на скалата.

Деметра чула първия вик на дъщеря си и обезпокоена, побързала да ѝ се притече на помощ. Но не я открила никъде, нито някой знаел да ѝ каже какво е станало с нея.

Със свито сърце тя взела една запалена свещ, увила се в черен воал и поела през планините, за да търси детето си, като питала всеки срещнат:

— Не видя ли една девојка, висока и бяла като лилия, с коси като черна дреха, разпилени по раменете ѝ?

Но никой не бил я виждал. И пак запитвала:

— Не чу ли гласа ѝ, пълен със страх и ужас?

И пак поклащали глава непознатите и отново продължавала пътя си богинята.

Най-после пристигнала до една висока пещера в една планина, а около пещерата имало гъста мъгла.

Уморена, Деметра седнала на един камък и подпряла главата си с ръце.

— Хекато, царице на нощта — казала тя и гласът ѝ бил изпълнен с умора и тревога. — Не видя ли дъщеря ми? Не чу ли гласа ѝ? Дни и месеци я търся! Хекато, помогни ми!

И от пещерата излязла Хеката и тайнствено каза на Деметра:

— Не съм виждала Персефона и не зная какво е станало с нея. Но един ден чух силен тропот и земята започна да се тресе и в тътена долових толкова отчаян плач, че сърцето ме заболя. Но шумът премина и гласът замлъкна. Върви, Деметро, върви — там, край онези дървета, видях да минава нещо черно.

Станала Деметра и с бавни стъпки тръгнала по пътя, който ѝ посочила Хеката. Стигнала до една скала и вдигнала свещта, за да огледа по-добре наоколо. И тогава ахнала, понеже в подножието на скалата видяла няколко увехнали цветя в праха.

Тя ги събрала и облекчена, изпълнена с надежда, прибегнала до слънцето.

— Светъл Хелиос^[1], златотронни царю, кажи ми, видя ли ти Персефона? Видя ли моята дъщеря?

Но Слънцето се страхувало от Плутон и не ѝ отговорило.

Възмутена, Деметра пак му заговорила:

— Защо, Слънце, не говориш? Забрави ли колко пъти идва в Олимп при мен с молба да ти помогна? Внимавай! Ако съм добър приятел, аз съм и страшен враг за този, който ми вреди; аз сега търся детето си! Слънце, кажи ми какво видя?

И тихо Слънцето ѝ казало:

— Видях Плутон да минава с черната си колесница и при себе си държеше Персефона. Видях я от високо — съвсем бяла сред чернотата. И после се отвори една скала и ги погълна.

Като чула това Деметра, лицето ѝ потъмняло и тя мълчаливо се изкачила на Олимп.

— Татко Зевсе — казала тя, — ти знаеше, че ще отвлечат дъщеря ми. Как позволи да стане това?

Зевс не проговорил, а само свел поглед към онеправданата богиня, понеже с негово разрешение Плутон бил отвлякъл дъщеря ѝ. Тогава Деметра се обърнала и с тежки стъпки слязла на земята. Простряла ръка, угасила свещта и веднага се изсушили полетата, повехнали цветята, окапали плодовете. Изплашили се хората и хукнали да я молят да смири своя гняв. Но тя им казала:

— Доведете първо детето ми от Ада.

След това почнали да умират животните, настанал глад, дошли болести. И Зевс се уплашил да не би да изгуби жертвоприношенията, които хората му правели. Изпратил тогава Еос, богинята на зората, да помоли Деметра да върне щастието на земята. Но тя не се обърнала дори да я погледне. Зевс изпратил грациите, музите и много други, но напразно.

Най-после Хермес обул крилатите си сандали и застанал пред разгневената богиня. И мрачната Деметра му казала:

— Доведи дъщеря ми и аз ще върна богатствата на земята.

Хвъркнал тогава Хермес към входа на Ада и извикал:

— Плутоне, Зевс ти заповядва чрез моите уста: върни Персефона, иначе горният свят ще се разруши.

Чули се отвътре плачове и викове, но Плутон не се осмелил да не послуша брат си и след малко Персефона излязла навън.

Като видяла светлината, тя почнала да се смее от радост и простряла ръце към Хермес.

— Заведи ме бързо при майка ми — казала тя.

Деметра я видяла отдалеч и литнала към нея, като че имала крила на краката си, взела я в обятията си, обсипала я с целувки, а край тях почнала да се зеленее земята, да се разлистват дърветата. Толкова голяма била радостта на Деметра.

— Ах, и да знаеш какво видях там долу! — казала Персефона, като оглеждала земята наоколо. — Я виж, дрехата ми е още мокра от Ада. Там е дълбок мрак и никой никога не се смее и всички мълчат. Още пазя нара, който ми даде Плутон...

Но Деметра я прекъснала.

— Какво каза? — попитала тя тревожно. — Нар ли? И ти го изяде?

Персефона се засмяла.

— Даде ми го, като си тръгнах, и ме помоли да го изям за негово здраве, но нарът беше толкова сух, че можах да изям едва половината.

Като чула това, Деметра започнала да плаче.

— Горко ми! — казала тя. — Какво си направила? Това е плодът на брака! Сега вече не си само моя и заради половината нар, който си изядла, ти ще прекарваш половината от всяка година в Ада.

Така и станало.

Шест месеца оставала Персефона при Плутон. Тогава увяхвало всичко на земята, слънцето се скривало, духал студен вятър, сняг покривал земята, и Деметра сама със скръбта си се затваряла в мълчание. Когато обаче напролет Персефона излизала на земята, цветята се събуждали под леките ѝ стъпки. Докато тя стояла при майка си, земята била накичена като невяста и където и да минела Персефона, птичките чуруликали и дърветата пръскали отгоре ѝ своите цветове.

[1] Бог Хелиос — слънцето. — Б.р. ↑

АПОЛОН И ДАФНА

Когато след големия Девкалионов потоп водите се оттеглили от земята, на сушата останал един страшен дракон с уста като голяма пещера и отровни зъби като на змия. Той всявал страх и ужас около себе си. С опашката си помитал земята, като разрушавал каквото срещне по пътя си, било хора, било къщи, било животни. С огнения си дъх изгарял дървета, посеви и където минел, оставял след себе си пепелища, пустош и смърт.

В отчаянието си хората прибягнали до Аполон и с жертвоприношения и молитви се обърнали към него да ги спаси от това зло. И Аполон ги чул. Слязъл от Олимп със своя лък, прицелил се внимателно и златната стрела се забила дълбоко в сърцето на дракона.

Засмял се Аполон от радост и подритнал с крак трупа. Макар и умряло, това чудовище изпълвало човека с ужас. Кой друг, освен Аполон, би се осмелил да се доближи до него, когато е живо? Отхвърлил той гордо главата си назад и се огледал. В сянката на едно дърво видял заспало крилато детенце, което имало със себе си малък лък и колчан, пълен с разноцветни стрели. Аполон се приближил внимателно и закачлива усмивка заиграла на устните му.

Детето било Ерос^[1], син на Афродита и Арес. Макар и толкова малък, той лесно се сърдел и тогава ставал опасен.

Полека-лека и много внимателно Аполон издърпал малкия колчан със стрелите, който висял на рамото на Ерос, но преди да успее да вземе и лъка, малкият бог се събудил и се изправил. Като видял стрелите си в ръцете на Аполон, очите му светнали и хубавото му лице почервенияло от гняв.

— Дай ми стрелите! — заповядал той рязко. Но другият се изсмял и почнал да го дразни.

— Защо ти са сега стрелите? — казвал той. — Дай ги на мен, дето убивам дракони и чудовища. И после, къде ще намериш сила, за да ги пускаш? Наистина стрелите са малки, като играчки, но все пак за тебе те са големи...

Дълбоко засегнат, Ерос се нахвърлил върху него, за да изтръгне колчана, но Аполон прострял ръка и го възпрял.

— На малките деца не подхожда да имат такива играчки — продължил той, престорено сериозно. — Защото те понякога се сърдят и могат да се наранят... Олеле! — извикал той внезапно, като видял, че излязъл вече вън от себе си, Ерос го напада с вдигнати юмруци, готов да го удари. — Да не ме убиеш! На, вземи стрелите си, страшни Еросе, да не ме прободеш с погледа си!

И като хвърлил колчана, силно се изсмял и се шмугнал в една горичка.

Ерос прибрал стрелите, но веждите му останали навъсени и от гняв той захапал червените си устни.

Тези стрели имали чудно свойство. Когато Ерос стрелял с някоя от златните стрели, удареният не чувствал раната, само че обиквал толкова много първия човек, когото виждал, че никога вече не го забравял. Ако обаче стрелата била оловна, тогава улученият бил обземаан от страх и силна омраза към този, когото срещал пръв, който и да бил той.

Хвъркнал Ерос там, където седял Аполон и го улучил с една златна стрела право в сърцето. После се огледал наоколо и видял наблизо нимфата Дафна, която спяла. Нея той прострелял с една оловна стрела, и доволен от отмъщението си, разтворил крилца и хвъркнал надалече.

Дафна се събудила неспокойна. Нещо като страх свило сърцето ѝ. Отместила клоните и видяла Аполон да си тананика, поправяйки лъка си. Той ѝ се сторил страшен и уплашена, тя пуснала клоните, за да я прикрият. Но Аполон успял да я забележи. Любов към хубавата девойка изпълнила сърцето му. Захвърлил лъка си и се затичал след нея.

— Стой, самодиво! — викнал той. — Защо бягаш? Аз съм, Аполон.

Но Дафна, обезумяла от страх, тичала безспир, все по-бързо и по-бързо.

— Дафне! — извикал пак богът. — Чуй ме и аз ще те направя моя царица! Ще живееш на Олимп и ще надминеш Афродита със своята прелест. Ще те направя богиня, велика като Хера...

Гласът му я плашел още повече. Тя все тичала и тичала, а дрехите ѝ се късали от тръните и косите ѝ се заплитали в клоните, които се мъчели да я задържат от любов към Аполон. Но нищо не я спирало, страхът ѝ давал крила и тя тичала като вятър.

Така стигнала до една река. Баща ѝ бил богът на водата, но тя нямала право да скочи в нея. Отчаяна, погледнала назад. Видяла Аполон, който я приближавал — златните коси били като небесната дъга около главата му, а очите му блестели като слънце. Но заслепена от страх, тя извикала:

— Татко, спаси ме!

Внезапно почувствала, че краката ѝ пуцат корени в земята, нещо твърдо постепенно я обгръщало, ръцете ѝ ставали клони, и когато Аполон пристигнал до реката, видял не Дафна, а едно хубаво дръвче с тъмнозелени листа.

Баща ѝ чул молбата и я спасил.

Опечален, Аполон отрязал едно клонче, направил от него венец и го отнесъл със себе си.

— Винаги ще те нося — казал той. — И едно клонче от твоето дърво ще струва повече от всичкото злато на света.

Оттогава Аполон винаги носел лавровия венец и станало обичай победителите и прославените хора да бъдат увенчавани с лаврово клонче като най-голямо отличие.

[1] Богът на любовта. — Б.р. ↑

МАРСИЙ

Един ден Атина седяла до една рекичка във Фригия. Гледала как водите текат до нозете ѝ. И слушала как вятърът шепне в тръстиката. Толкова хубава ѝ се сторила тази песен, че поискала да ѝ подражава.

Отрязала две тръстики, продупчила ги, направила от тях свирка и почнала да свири най-напред песента на вятъра, а след това всички останали мелодии, които изпълвали природата.

Тя била тъй очарована от своето свирене, че не забелязала как цялата гора стихнала, за да я слуша, нито разбрала, че скрит в храстите до нея стоял един овчар, също унесен в нейната музика.

Внезапно обаче видяла собственото си отражение във водата и се уплашила от издутите си бузи.

— Ах, колко ме загрозява! — рекла тя и захвърлила гневно тръстиките във водата.

Скочил овчарят от скривалището си, хванал ги малко по-надолу и оттогава тръгнал да обикаля всеки ден из планините, като свирел на Атинината свирка. И омагьосвал не само самодивите от гората, но и птиците, и дори дърветата, които се навеждали, за да го спират, като минава.

Той виждал всичко това и толкова се възгордял със своето изкуство, че един ден се похвалил:

— Какво ще ни говорят за лирата и песента на Аполон! Кой може да ги сравни с моята свирка?

Уплашили се самодивите, които го чули, и му запушили устата с големите си ръце.

— Мълчи! — пошепнали му те. — Как можеш да се мериш с Аполон, с бога?

Но той се изсмял и викнал още по-силно:

— Аполоне, водач на музите, аз, Марсий, те предизвиквам! Ела да ме чуеш и ако ме победиш в свирнята, можеш да сториш с мене каквото искаш.

И изведнъж пред него се явил блестящият Аполон с лира в ръка.

Като листа, гонени от вятъра, се разпръснали горските нимфи и се скрили в своите дървета. Те треперели обаче за своя музикант и боязливо надничали от листака, за да видят какво ще стане.

— Дойдох, понеже ме повика — казал Аполон. — Но ако искаш, вземи думите си назад и все още ще можеш да се спасиш.

Марсий му подхвърлил подигравателно:

— Боиш се от поражението и бягаш от състезанието ли?

Лицето на бога потъмняло.

— Добре — казал той, — нека музите отсъдят. Но ако те победи, ще постъпя с тебе както искам.

Гласът му бил като далечен гръм, който плаши пътниците. Но Марсий не разбрал.

— Одери ме жив, ако искаш — казал той равнодушно.

След малко се събрали деветте музи, увенчани с цветя, и състезанието започнало.

Пръв свирил Марсий. И толкова хубава била песента му, че самодивите забравили страха си и пак се скупчили около него. Музите също били очаровани. Слушали го, без да мръднат, с очи, вперени в него.

Марсий почувствал това и завършил песента си с един тържествен изблик, сякаш победата била вече негова.

Без да се смути, Аполон започнал да свири на лирата си и струните оживели под пръстите му, и трептели с мелодията, която се разливала по цялата притихнала природа.

След малко той започнал да пее и гласът му бил толкова сладък, че вятърът стихнал, дърветата спрели да шумолят, рекичката прекъснала течението си, цялата природа затаила дъх, за да се наслади на тази божествена хармония.

И когато Аполон завършил, настъпило голямо мълчание. Въздъхнал лесът, като че се събуждал от сън и пак малко по малко започвал животът.

Тогава всичките музи присъдили единодушно венеца на победата на бога.

Но Аполон искал да накаже Марсий и го одрал, а кожата му закачил в една пещера.

И толкова много оплаквали горските нимфи своя музикант, че сълзите им станали рекичка, която тече и днес във Фригия и която

носи името на Марсий.

ФАЕТОН

Фаетон гледал с копнеж от небесната златна врата как баща му, бог Хелиос, се качвал на блестящата си колесница и величествено преминавал по небето.

Той също изпитвал силно желание да се качи някой ден на колесницата, да хване поводите, да усети силата на конете и да ги обуздае с ръцете си. Искал да види как конете се обливат в пяна и как се бунтуват, а той да ги държи с твърда като желязо ръка.

Когато Слънцето се върнало вечерта, Фаетон се хвърлил на врата му и го замолил:

— Татко, остави ме утре аз да водя твоята колесница!

Но Слънцето поклатило глава:

— Малък си още — казало то.

И Фаетон прехапал устни и навъсен погалил изпотените коне.

Но Слънцето обичало сина си и му домъчняло, че го вижда натъжен. И един ден не устояло:

— Върви — му казало то, — ти да караш днес моята колесница!

Изговорило това с колебание и безпокойство; Фаетон обаче едва се сдържал, струвало му се, че радостта го задушавала.

Скочил на колесницата, грабнал поводите и шибнал конете. Изненадани, животните се изправили на задните си крака, после стремително се впуснали по небето, теглейки колесницата след себе си. Скоро обаче разбрали, че ръката, която ги държи, не е здравата ръка на Слънцето. Разярени разтърсили глава и силно изцвилили. От ноздрите им хвърчели пламъци и подковите им изпуснали искри.

С коляно, опряно о златната преграда на колесницата, Фаетон се помъчил да удържи конете. Вятърът свирел в ушите му, косите му го шибали по лицето, но той със стиснати зъби дърпал поводите, за да укроти устрема на животните.

Фаетон бил достоен син на Слънцето.

Събрал цялата си сила, ръцете му се вкопчили в ремъците, тялото му, опънато назад, се борело да удържи конете, но те, по-силни

от Фаетон, изоставили обичайния си път и ту слизали толкова ниско, че изгаряли земята и хората почернявали, ту препускали толкова високо, че земята замръзвала и се покривала със сняг.

Зевс видял от Олимп бедата и уплашен да не се затрие светът, разгневен запратил мълнията си върху колесницата.

Конете се изправили на задните си крака, подлудени от грохота около тях, и се спрели изведнъж с широко разтворени ноздри и с почервенели и разширени от страх очи.

Обаче тялото на момчето, разкъсано и неузнаваемо, се изплъзнало от колесницата и паднало в река Еридан, днешната По, в Италия.

Като видели, че водите го погълнали, сестрите му почнали да плачат и ридаят и като го оплакали, тръгнали нагоре и надолу по брега да търсят трупа на Фаетон. Зевс толкова ги съжалил, че ги превърнал във високи сребристи тополи.

И днес още, когато подухне вятър, тополите се разклащат и въздишат, листата им трептят от мъка.

ЙО И АРГУС

Зевс слизал от време на време на земята и макар да не обичал човечите, понякога го обземала голяма любов към някоя царска дъщеря или простосмъртна девойка и тогава той ѝ се представял като чужденец в образ на човек или на животно.

Но любовта на Зевс не винаги носела щастие на девойката, защото ако Хера узнаела това, често си отмъщавала по най-жесток начин. Така веднъж, когато Зевс обикнал Йо, дъщерята на Арголийския цар, Хера се разсърдила и я превърнала в крава, и за да не избяга, поставила да я пази верния ѝ Аргус^[1], великанът със стоте очи.

Напразно се мъчел Зевс да освободи Йо било със сила, било с хитрост. Аргус я пазел ден и нощ; и когато заспивали половината му очи, другите петдесет, широко отворени и бдителни, пазели кравата.

Зевс тъгувал по царската дъщеря и най-после отчаян повикал Хермес и му казал:

— Или ще ми освободиш Йо, или няма да стъпиш повече на Олимп.

Хермес се замислил за миг и после се решил.

— Добре — казал той, — ще го сторя, а Хера нека се сърди. Тя и без това не ме обича много.

Направил си тогава той една свирка, взел човешки образ и слязъл в гората до ливадата, където пасяла Йо. Седнал и почнал да свири със свирката си.

Аргус, полуизлегнат на зелената трева, се прозявал от мързел. Чул свирката и веднага отворил широко стоте си очи.

— Хей, ти, човече! — казал той. — Няма ли да дойдеш по-близо, братко, за да те чувам по-добре?

Хермес не се помръднал.

— Хей! Не чуваш ли? — повторно извикал Аргус. — Аз не мога да се мръдна оттук, защото пазя една крава и ако тя избяга, ще ми отрежат главата!

— Виж го ти! — казал Хермес. — Да не си пастир? И искаш заради тебе да си разваля спокойствието ли?

И отново започнал да свири.

Аргус се притеснил. Погледнал Йо, която спокойно пасяла, и викнал колебливо:

— Слушай! Ако дойда на половината път, ще се приближиш ли дотам, където свършва гората?

Хермес не благоволил да отговори. Но свирката привличала Аргус толкова силно, че накрая не издържал.

— Добре, идвам! — казал той.

И с тежки стъпки прекосил ливадата и влязъл в гората.

Очите на бога светнали.

— Сега вече няма да ми избягаш! — прошепнал той.

Хера не би могла да ги види, нито да ги чуе, както били скрити между дърветата.

Аргус седнал до него. Стоте му очи, широко отворени и весели, гледали с копнеж Хермес.

— Изсвири ми едно хоро! Изсвири ми една песен! — молил той.

Хермес продължил да надува свирката си. Най-напред засвирил весели песни, живи и игриви, полека-лека обаче забавял ритъма, изравнявал мелодията и смекчавал тона, като за приспиване.

Очите на Аргус почнали да премигват. Уморително било да остават всички заедно отворени. Едно странно вцепенение се разливало по членовете му и го парализирало.

Той затворил няколко очи, главата му клюмнала, понечил да погледне Хермес, видял го като в мъгла и като въздъхнал, затворил останалите очи и дълбоко заспал.

Свалил Хермес свирката от устата си и погледнал заспалия великан.

После много спокойно му отрязал главата.

Подсвирквайки си, Хермес се покачил на Олимп.

— Йо е свободна! — казал той.

Зарадван, Зевс скочил от трона си и земята се затресла. Отлетял бързо към ливадата, където пасяла Йо, но не намерил никого.

Като разбрала Хера, че са убили Аргус, изпратила един отровен стършел да ужили нещастната Йо. Тя, полудяла от болка, започнала да тича, мучала и плачела. Преминала гъсти гори и планини, морета и

реки, гонена от стършела, докато уморена, паднала на брега на реката Нил, готова да издъхне.

Чак тогава се съжалила Хера и я превърнала пак в човек. Поставила я на египетския трон и когато по-късно Йо умряла, поданиците я направили богиня, преименували я в Изида и я боготворили дълги години.

Хера взела очите на Аргус и ги разпръснала по опашката на своята птица — пауна, където те блестят и до днес, пъстри и красиви.

[1] Стоокият Аргус олицетворява звездното небе. — Б.р. ↑

ХИАЦИНТ

Веднъж, когато Аполон обикалял по земята, срещнал едно момче. Хванал го за брадичката, подигнал лицето му, погледнал дълбоко в живите му черни очи и го попитал усмихнат:

— Как се казваш?

— Хиацинт — отвърнало момчето. — А ти?

— За какво ти е моето име? — рекъл Аполон. — Аз съм твой приятел и това ти стига.

А момчето не можело дори да си представи, че това е бог.

Оттогава не минавало ден, без двамата да се срещнат и скоро ги свързало голямо приятелство. Аполон особено обикнал чистосърдечното и безгрижно дете на земята и с неуморна доброта го учел да свири на лира, да пее и да танцува.

Но той го учел и на различни игри и на спортно умение: да хвърля диск и копие, да стреля с лък, да бяга, да скача. Колкото пъти обаче Хиацинт пожелавал да се мери с приятеля си, винаги Аполон излизал по-силен и по-сръчен.

Един ден, когато двамата се упражнявали, Аполон хванал диска и докато го въртял, за да го хвърли силно, той му се изплъзнал от ръцете и полетял встрани и недалеч.

Хиацинт се завтекъл да го хване, но дискът се ударил в един камък, подскочил и улучил момчето в челото. Хиацинт се строполил на земята.

Спуснал се Аполон към него, но не успял да го задържи. Коленичил до него и полека му привдигнал красивата глава, но Хиацинт не го познал, нито се помръднал.

Напразно богът го прегръщал, милвал и зовял с най-нежни имена — Хиацинт не го чувал вече. Дълго време останал богът там, като се мъчел да възвърне момчето към живот и не искал да повярва, че сам той, макар и неволно, го е убил.

И когато най-после разбрал, че неговият приятел си е отишъл завинаги, сърцето не му дало да го погребее.

Сторил му се тъй спокоен, тъй красив, полегнал в тревата. Сякаш спял и само окървавеното чело показвало какво е станало. Аполон се навел над него и с една последна целувка го превърнал в живо, свежо цвете.

Днес ние го наричаме зюмбюл, но цветето не се е променило и всеки път, когато слънцето го помилва, листата му се отварят и малките му камбанки трептят, като че той, Хиацинт, иска да благодари на големия си приятел за новия живот, който му е дарил.

ПАН И СИРИНГА

В горите живеел един бог, който никога не се качвал на Олимп, понеже му се харесвала земята и защото обичал простия свободен живот в планините.

Приличал малко на човек, но краката му били като на козел, два рога украсявали главата му и под долната устна растяла една сива козя брадичка.

Наричали го Пан.

Отличавал се от другите богове по своята грозота и любовта си към самотата; по цял ден се скитал по планините, радвал се на дърветата и слушал музиката на природата.

Пан много обичал музиката, не само тази на вятъра, на водата и на птиците, но и онази, която създавали хората.

Понякога, когато овчарите си почивали от дневния си труд, седнали около огъня, пристигал и Пан и се разполагал между тях. Карал ги да пеят. И който пеел хубаво, бил сигурен, че стадото му ще добрува и ще се множи, понеже Пан го е взел под свое покровителство.

Наред с музиката Пан обичал и всичко красиво, което виждал. Той гледал с особена любов на самодивите от планината, които, леки и жизнерадостни, танцували на слънце, и колкото и да го закачали и дразнели, радвал се, когато оставали при него, понеже били очарователни и смехът им звънял в ушите му като песен.

Но той обичал една самодива повече от всички други, самодивата Сиринга, понеже гласът ѝ бил по-хубав от всеки друг глас.

Срещнал я един ден в гората и песента ѝ му се сторила толкова нежна, че веднага я поискал за своя жена. Но Сиринга, изплашена от пресипналия му глас, се впуснала да бяга и не пожелала да го слуша. Тогава Пан се разсърдил и я подгонил. Те преминали така цялата гора, отпред полудялата от страх самодива, отзад Пан, който тичал с всички сили, като кон и силно се смеел, понеже знаел, че нищо не може да избегне от козите му крака.

Те излезли от гората и Сиринга се намерила пред една река. За миг се поколебала, погледнала зад себе си, видяла, че опасността наближава, и скочила във водата.

Пан надал страшен вик и се втурнал към реката. Но самодивата била изчезнала.

Отчаян, той гледал водите, които течели равнодушно, докато изведнъж му се сторило, че му говори гласът на самодивата. Без да мръдне, той се заслушал. Мелодичният глас ту се засилвал, ту притичвал до шепот. Това бил вятърът, който свирел в тръстиката, поникнала на мястото, където Сиринга потънала.

Тогава Пан отрязал седем тръстики, залепил ги с восък и направил оная свирка, която и до днес наричат сиринга, или свирката на Пан. Тази негова свирка подражавала песента на самодивата, и той намирал малко утеха, макар че никога не забравял любимата си Сиринга.

Понякога, когато седял вечер с приятелите си овчарите и песента им му се харесвала, а огънят го топлел, той им разказвал тази история и изпитвал сладко вълнение.

ДЕДАЛ И ИКАР

Който е ходил в храма на Херакъл в Крит, не може да не е посетил и Кносос, където един старец водач го превежда през коридори и проходи, между срутени камъни и полски цветя, обяснявайки с монотонен глас:

— Тук е била спалнята на Минос..., тук неговият трон..., тук голямата зала за гости..., тук артелната...

Разбира се, дворецът на великия Минос сега е много разрушен. Никоя стая няма стария си покрив и малко стени стоят още прави, а много от тях се разпознават само по своята основа. Но въпреки всичко, от това, което е запазено, човек може да си представи приблизително размера на двореца, който ще е бил просторен и много богат. Той е бил двукатен и имал голямо подземие, за което казват, че било прочутият Лабиринт, където е живял Минотавърът, чудовището с глава на бик.

В древността дворецът в Кносос бил много общоизвестен и всички се възхищавали на атинянина Дедал, който го бил построил.

Минос се любувал на своето жилище, минавал от една зала в друга, гледал пъстрите стенописи, статуите, колоните и сърцето му се изпълвало с гордост. Той казвал:

— Няма по света друг дворец като този!

И когато един ден Дедал пожелал да се върне в отечеството си, царят го повикал и му казал:

— Ако си отидеш, трябва първо да ми дадеш дума, че никога няма да построиш по-красив или подобен на моя дворец.

Но Дедал обичал своето изкуство.

— Не мога да не се трудя, докато имам сили — казал той на царя.

Разсърдил се тогава царят и го задържал насила в Кносос, заедно със сина му Икар, за когото казвали, че щял да стане по-голям майстор дори и от баща си.

Въпреки охолния живот Дедал обаче копнеел за своята свобода и ден и нощ работел, за да се върне в Атина.

Един ден повикал Икар в работилницата си и му показал последната си творба, последното си изобретение: два чифта големи крила, като на птица.

— Виждаш ли ги? — му казал той. — Те ще ни върнат в отечеството.

Донесъл му единия чифт и докато го прикрепвал към раменете му с въськ, го научил как да си служи с крилата.

— Да се издигаш с вятъра и да се спускаш с вятъра, като птиците — му казал той. — И да не летиш много нависоко, да не би слънцето да стопи въська, нито много ниско, да не би пияната на морето да измокри крилата. Да летиш спокойно и равномерно, като дива патица. Тръгни сега и помни думите ми! Аз ида след тебе.

Бързо и пъргаво литнал Икар и се дигнал високо в небето.

— Станахме птици! — извикал той на баща си, който го следвал по-бавно. — Можем да правим каквото си искаме.

— Спокойно и равномерно! — съветвал старецът.

Но Икар само се смеел. Забавлявайки се, той се издигал и спускал във въздуха и викал:

— Я виж как се развълнува и разпени морето. Завижда на крилата ни!

Той слязъл ниско до вълните и после като светкавица се стрелнал със смях във висините.

— Светът е наш! — извикал той на баща си. Но Дедал неспокоен го следял непрестанно с поглед.

Внезапно се чул гласът му:

— Икаре, върни се назад!

Защото го видял да се изкачва като орел към слънцето и го обзел страх. С разтуптяно сърце и със скрита гордост Дедал гледал сина си да се издига все по-високо, но нещо му свило сърцето и му предсказало беда.

— Какво безумие! — си мислел той.

Икар непрекъснато се смалявал, едвам се виждал като черно петно в златочервената светлина на слънцето. Внезапно обаче почнал да се снижава и да се уголемява пред погледа на бащата.

Ставал все по-голям и по-голям... Ту приличал на птица, ту вземал човешки образ... И Дедал надал сърцераздирателен вик.

Разлепените от раменете крила увиснали безполезни в ръцете на Икар и той падал от висините, тежък като камък. Спуснал се Дедал да го хване, но не успял и Икар паднал във вълните, които го покрили.

Дълго време Дедал летял над водите наоколо, търсейки тялото на сина си. Най-после океанидите, морските нимфи, се смилили над него. Те изнесли тялото от дълбочините и го поставили на една вълна.

Дедал го взел в обятията си и с мъка се добрал до сушата, състарен и сломен.

Погребал Икар до морето, за да го приспиват вълните, а крилата, своето последно творение, хвърлил в дълбините.

После заминал и никой не узнал къде е отишъл, нито в коя земя е гробът му.

ОРФЕЙ И ЕВРИДИКА

В древните времена живял един певец, когото наричали Орфей. Толкова прекрасно пеел и свирел на своята лира Орфей, че когато минавал през планините, укротените животни идвали около него и го слушали в мълчание. Освен животните обаче и някой друг го следвал непрестанно в неговите пътешествия. Една красива и стройна девойка го обикнала, а и той я обикнал и оттогава те били наразделни.

Тя беряла цветя и плетяла венци за своя певец, докато той пеел песни, в които изказвал любовта си към своята Евридика.

Слушала тя с трепет и с възторг целувала устата, която пеела тъй прекрасно. Тогава Орфей възпявал голямото ѝ сърце и блестящата ѝ хубост, а Евридика избухвала в щастлив смях, на който Орфей подражавал със своята лира.

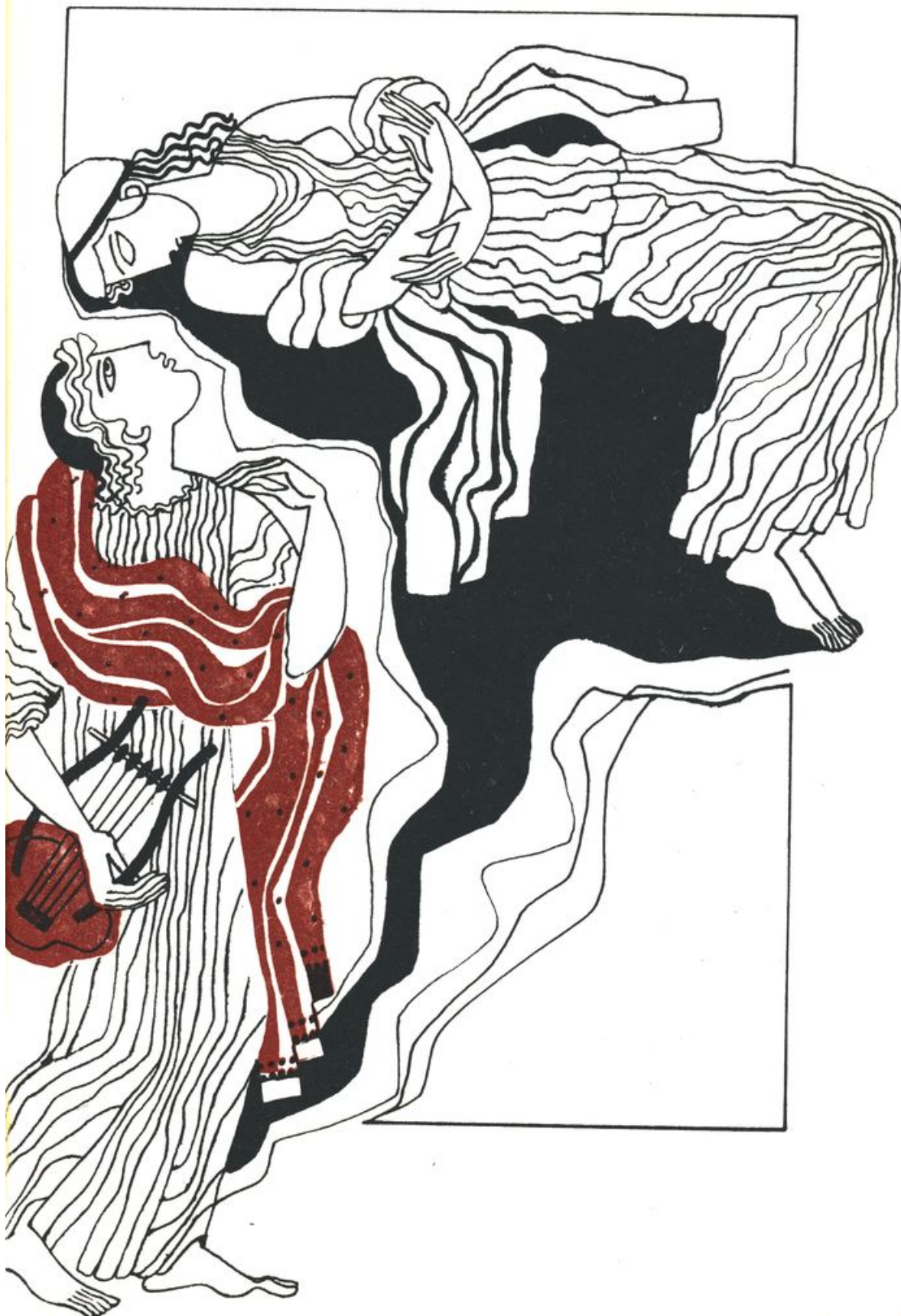
Така живеели те един до друг и нищо не можело да ги раздели, нито да помрачи дните им. Но веднъж, както си танцувала, Евридика настъпила едно отровно змийче, скрито в тревата. Змийчето я ухапало по белия крак и красивото момиче умряло.

Безутешен, Орфей забравил веселите си песни и тръгнал по горите, изказвайки на висок глас любовта си към Евридика и оплаквайки смъртта ѝ. Затрогнати, животните дохождали и потърквали главата си о него, за да изразят своето състрадание, а дърветата шепнели съчувствено.

Един ден Орфей се решил. Метнал лирата си на рамо и като преминал страни и села, планини и долини, и три големи реки: Стикс, Ахерон и Лета, дошъл до един тъмен отвор, който водел в Ада. Там пазел Цербер, чудовище с три кучешки глави, което не пущало нито жив човек да влезе в Ада, нито мъртвец да излезе вън.

Но Орфей изплакал толкова силно своята скръб, че трогнат, Цербер се свил и певецът минал. Извървял една тъмна клисура и пристигнал в Ада. На входа седели четиримата главни съдии: Минос, който бил някога Критски цар, Радамант, Еак и Триптолем, които

съдели душите на умрелите. Орфей минал край тях, свирейки на лирата си, и те не го спрели.

Така стигнал до мястото, където били човешките души.

Надясно владеело спокойствие и тишина. В една нежна светлина идвали и преминавали мълчаливи и щастливи сенки, които никому не са причинявали зло в своя живот.

Наляво обаче мястото ехтяло от стенания и охкания. Там се измъчвали онези, които са обиждали Безсмъртните, или са вършили беззакония, докато са живели.

На едно място Сизиф бил заставен да изкачва грамаден камък до върха на една планина, но преди да стигне края, камъкът се изплъзвал от ръцете му и се търкулвал пак долу в подножието на планината. И Сизиф трудно и уморително наново започвал своята работа. Бил осъден на това мъчение затуй, че когато Зевс пратил бога на Смъртта да го вземе, той успял да я хване и да я върже, така че повече никой да не умира на земята. Най-сетне Арес слязъл, освободил Смъртта и убил Сизиф.

На друго място пък четиридесет и девет девойки черпели вода от един кладенец и се мъчели да напълнят делва, която нямала дъно. Делвата непрекъснато се изпразвала и жените неизменно черпели вода и я пълнели. Това били данаидите, които в своята брачна нощ убили мъжете си и затова били осъдени на това наказание. Само най-малката им сестра се спасила, като скрила мъжа си от другите сестри и му избавила живота.

Другаде, потопен до брадичката във вода, между ябълки, круши, смокини и други плодни дървета, които навеждали до долу натежалите си от плодове клони, Тантал се измъчвал от жажда и глад, понеже щом се навеждал да пие, водата се снишавала и пресъхвала в краката му, а когато простирал ръка да откъсна някой плод, клоните се вдигали и изчезвали. Излъгал боговете Тантал и убил собственото си дете, и затова било толкова жестоко наказанието му.

Имало и много други, но Орфей преминал наведен и безмълвен и нищо не виждал, погълнат от своята мъка.

Така пристигнал до трона на Плутон и Персефона. Страшно заблестели очите на бога, като го видял, но Орфей взел лирата си и сладко и печално изпял своята история, любовта си, отчаянието си и безкрайния си копнеж да види отново Евридика. Като свършил, подигнал очи и съзрял красивата Персефона да плаче, а страшният Плутон да седи укротен.

И той чул богът да казва с плътен глас:

— Ти ме победи с песента си. Това, което никой никога не се е осмелявал да иска, ти го получи с мъката си. Иди! Евридика ще те последва на земята. Внимавай обаче: каквото и да стане, каквото и да чуеш, не се обръщай да я видиш, преди да излезеш на слънчевата светлина, иначе ще я загубиш завинаги.

Така казал той и Орфей поел пак пътя за горния свят. Вървял тревожен и забързан. Не чувал нищо зад себе си и все пак му се сторило, че някой го следва.

— Евридике — заговорил той, — ти ли вървиш след мене?

И един далечен глас отвърнал:

— Кой ме вика?

Гласът му се сторил познат и той пак попитал:

— Евридике, спомняш ли си как бродехме ръка за ръка из планините?

— Кой си ти? За какво ми говориш? — казал гласът.

Орфей ускорил крачката си.

— Евридике, помниш ли песните, които ти пеех, когато танцувах по зелената морава?

— Думите ти са познати, но не ги разбирам вече.

В далечината пред себе си Орфей видял изхода на Ада и почнал да тича. Нещо му притискало гърдите и той изпитвал болка.

— Евридике — попитал пак той, — спомняш ли си за нашата любов?

— Не — казал гласът и сега той бил много далечен, съвсем заглъхнал.

— Стой! Не бягай! — извикал Орфей и рязко се обърнал, за да я хване.

Назад в дълбочината той видял една бяла фигура, която вдигала ръка и изчезнала с плач в тъмнината.

Орфей останал като изумен.

Сега вече загубил завинаги Евридика.

Приведен и уморен прекрачил прага на Ада и излязъл на земята. Светлината го заслепила. Закрил с ръка очите си и пристъпил две крачки. Като погледнал назад, видял, че вратите на Ада са затворени. Тогаз пипнал струните на лирата си и изведнъж дърветата почнали да стенат, птиците да плачат, дори и камъните тръпнели, като слушали

песента му. Цялата природа оплаквала смъртта на Евридика, и когато Орфей минавал, земята като че потръпвала от неговия плач.

Оттогава Орфей заживял съвсем сам в планините и едничката му утеха била лирата^[1].

Един ден го срещнали няколко пияни жени, които придружавали Дионис, и поискали да им попее, за да танцуват, но той знаел само тъжни песни. Тогава, разярени, жените се спуснали върху него и го убили.

Така умрял великият певец Орфей, който със сладкия си глас затрогвал и скалите.

^[1] След смъртта на Орфей боговете поставили лирата му сред съзвездията. — Б.р. ↑

АРАХНА

Живяла някога една девойка, казвала се Арахна^[1]. Била много стройна, горделива и сръчна във всички занаяти. Но предпочитала една работа пред всички други: наведена над стана си, тя по цял ден тъчала.

Сама изпридала тънката, лъскава нишка, после я опъвала и започвала работа. Бързо и сръчно тънките ѝ пръсти мятали совалката и от ръцете ѝ излизали прекрасни неща. Тя галела усмихната меката тъкан и се радвала на нейната красота.

Нямало друга жена да тъче като нея. Тя знаела това и се гордеела. И един ден казала:

— Никой не може да ме надмине в занаята ми, нито човек, нито бог, нито дори великата Атина.

Зачула я Атина и много ѝ докривяло. Тя била научила жените да тъкат, а сега едно простосмъртно момиче излизало насреща ѝ и се осмелявало да казва такива думи!

Облякла се като стара жена и слязла на земята. Гледала през отворените врата на стаята как девойката пеела, седнала на стана, а изписаните скрипци звънели в такт с нейната песен.

Старицата влязла вътре.

— Прекрасна е твоята работа, моето момиче — казала тя със слаб старчески глас. — Наистина трябва да благодарим на безсмъртната Атина, която е дала на жените стана и ги е научила малко на своя занаят.

Арахна я погледнала и се усмихнала.

— Малко от своя занаят ли, казваш? Нима Атина може да тъче така? Я погледни!

И с бързо движение тя отместила нищелките и прекъснала работата си, за да покаже платното на бабичката, но тя поклатила глава.

— Внимавай, дъще! — казала тя. — Не говори така! Кой някога е надминавал боговете? Добра ти е работата, не отричам, но мери ли се

тя с делото на безсмъртната ръка?

Арахна навела малко глава и повдигнала иронично вежди.

— Така ли мислиш, майко? — И почнала пак да мята совалката.
— Жалко, че Атина не ни чува, за да дойде да се състезаваме. Бих желала поне веднъж да видя майсторството ѝ, което толкова хвалят!

— Наистина ли би желала това? — попитала старицата.

— Щом ти казвам! — отвърнало равнодушно момичето.

— Ето, тук съм! — извикала Атина, захвърлила дрипите си и показала истинския си образ. — А сега все още ли искаш да мерим сили?

Арахна срещнала погледа ѝ и не се уплашила от разгневените ѝ очи.

— Да, искам, казаха тя. Ето един стан, който е готов.

Седнала Атина и почнала да тъче. Наистина войнствената богиня била сръчна и в женските работи.

Работела намръщена на своя стан и се стараела творбата ѝ да бъде съвършена, защото думите на девойката я били засегнали дълбоко. Малко по малко платното растяло и било прекрасно, гладко и тънко. На него били изобразени най-различни бойни сцени, купища от трупове, изпотрошени оръжия, ранени коне, окървавени воители, които още държали меча. Но във всички тези битки победители били боговете, а победени били хората.

Атина гордо вдигнала глава. Наистина по-прекрасно нещо не било виждано от човешко око. Извърнала се и погледнала презрително Арахна.

Тънка и стройна, девойката се навела над стана ѝ белите ѝ ръце заиграли. Очите ѝ блестели от радост, а бузите ѝ били зачервени като трендафил.

И другите ѝ платна били красиви, но никое не било като това. В него били втъкани най-различни хармонични и животворни картини, в които човешкият ум побеждавал неизменно божествените сили и всичко било така съвършено изработено, че сякаш дърветата се поклаждали, а птичките наистина чуруликали.

Видяла това Атина и сърцето ѝ помръкнало. Нейното изкуство не стигало дотам.

Когато обаче девойката вдигнала очи и усмихната погледнала богинята, уверена в победата си, гневът заслепил Атина. Тя грабнала

шедьовъра на Арахна, разкъсала го и го хвърлила в лицето ѝ.

Обидата жегнала Арахна. Тя подскочила, но не засмяна, а разгневена като Атина и заплашително застанала срещу нея.

Но богинята не била още отмъстила докрай. С едно бързо движение тя ударила с жезъла си Арахна по рамото. Изведнъж красивата ѝ снага се сгърчила, смалила се и почерняла, превърнала се в дребна възчерна гадина, с голяма глава и тънички крачета.

— Така се наказват всички, които обиждат боговете — извикала Атина. — Сега тъчи, тъчи непрестанно, друга работа няма да имаш в живота си, но вятърът ще къса твоето платно, както аз го скъсах, и ти винаги ще оплакваш своята опърничавост.

Оттогава Арахна все тъче, а платното ѝ все се разваля. Увиснала по ъгли и храсти, тя се мъчи да скрие позора си. Но нещастieto я направило лоша и каквото попадне в мрежата ѝ — било муха, било друго някое животинче, бива убивано и безмилостно изяждано от нея.

[1] Паяк — Б.пр. ↑

АСКЛЕПИЙ

В Пелион, между буките и елите, живеел един кентавър, колкото мъдър, толкова и красив. Със старческата си глава, украсена с листа, и една вълча кожа, наметната върху силните му рамене, той бродел мълчаливо из горите, а под копитата му прашцели сухите клони.

Макар и стар, той вървял изправен с гордо вдигната глава като жребец. Лицето му издавало мисъл и величие, съчетани с голяма умора. Много години преживял той в планините, еднообразни и мъчителни години, и колкото далеч да гледал в бъдещето, не виждал никаква промяна за себе си, защото боговете го били направили безсмъртен. Животът му бил дотегнал със своите скърби и несгоди, но не очаквал вече никакво облекчение.

Умореният му спокоен поглед се издигал към дърветата, които образували зелен свод, после все тъй равнодушно се плъзгал над стволовете; унесен в мислите си, той гледал пред себе си, без да вижда. Красотата на света повече нито го вълнувала, нито го интересувала.

— Хироне, Хироне! — избухнали веднъж жизнерадостни гласове до него и около десетина деца се впуснали измежду дърветата и го заобиколили.

Сред тях имало едно дете със сини очи, което с дясната си ръка притискало конвулсивно лявата.

— Учителю! — извикали всичките деца. — Помогни му! Змия го ухапа...

Кентавърът веднага изоставил мислите си и хванал болната ръка. В сърцето си той хранел любов към всичките тези деца и без да обръща внимание на своите мрачни грижи, бил винаги готов да им помогне, да ги поучи. Защото едничката цел в живота му сега била да ги отгледа и да ги направи добри и смели мъже.

Той прегледал ръката, която почнала вече да почернява, и веднага заповядал:

— Бързо в пещерата! Може би ще успее с нагорещеното желязо.

Лицето му обаче било помрачено. Обърнал се да тръгне, когато едно продължително подсвирване го накарало да спре и той вдигнал глава. Засмяно лице се появило върху една скала и се чул весел глас:

— Къде бързате без мен?

Внезапно обаче то извикало тревожно:

— Ранен ли е някой от вас? Какво си пострадал ти там долу? Почакай, сега ще дойда...

И като събаряло камъните, скокнало при тях едно момче с увесени на кръста различни снопчета треви. Доброта била изписана по цялото му лице, което сега се навеждало състрадателно над ухапаната ръка.

— Ох, горкичкия! — говорело то, галейки го. — Сигурно много те боли. Змия ли те ухапа? Но чакай, мога да направя нещо за теб... Пусни го, учителю, мога да го излекувам, истина ти казвам, пусни го и ще видиш...

Момчето било вече развързало едно снопче от пояса си и с нервни пръсти търсело някаква трева.

— На, това търсех! — извикало то, измъквайки една билка. — Намерих я днес. Една вълчица ме научи. Представяш ли си, учителю! Сдъвка я малко, облиза раната си, която беше като тази, и й мина веднага... Като я видях как си тръгна, тичешком набрах от тази билка колкото можах... Ето, кажи ми сега, боли ли те още?

Както говорело, момчето стрило няколко листенца върху раната, превързало я стегнато с едно коланче и сега загледало неспокойно другарчето си.

— Кажи ми сега много ли те боли още?

Малкият гледал вързаната си ръка и малко по малко болката изчезвала от лицето му. Той въздъхнал облекчено и отправил благодарствен поглед към своя приятел.

— Да си жив и здрав, Асклепий — казал той. — Нека боговете те дарят с щастие! Аз вече движа пръстите си и след малко няма да чувствам никаква болка.

Хирон погалил с любов своя ученик по косата.

— Ти ще надминеш и учителя си! — прошепнал той.

Това било силно казано, защото старият кентавър бил известен не само в родното си място, но и в цяла Гърция като най-способен и най-мъдър лечител на рани и болести.

И все пак пророчеството се сбъднало.

Пораснал Асклепий, напуснал своя учител и слязъл от прохладните планини, където толкова герои прекарвали своите детски години при мъдрия кентавър.

Слязъл Асклепий на земята между хората и сърцето го заболяло, като виждал как болестите и нещастията ги съсипват. Той лекувал състрадателно когото срещнел и скоро се разчуло по цяла Гърция, че Асклепий, синът на Аполон и на царската дъщеря Коронида, лекувал дори онези, които били загубили всяка надежда. Болните пристигали на тълпи да го видят, и кое с билки, кое с други лекарства, той отпращал всички излекувани.

При едно свое пътуване срещнал хубавата девойка Епиона, взел я за жена и дълги години живели щастливо.

След време се родили две момчета — Подалир и Махаон; баща им ги учил от малки и те станали по-късно едни от най-прочутите лекари на Гърция. Малко след това им се намерило и едно момиче да оживява къщата със своята усмивка. Това била Хигия, стройната богиня със светлите очи, която можела да дава нова сила, радост и надежда на всеки, който се докосвал до бялата ѝ ръка.

По-спокоен и по-сериозен бил третият ѝ брат, едно мълчаливо човече, увито в тежка топла дреха, която го покривала изцяло. Виждало се само бледото му лице, изпълнено с доброта, като на баща им, но с по-печално, почти страдалческо изражение. Това бил Телесфор, който помагал за оздравяването на болните.

Колкото повече минавало времето, толкова по-мъдър ставал Асклепий. Той черпел знанията си от природата и с неуморна доброта помагал на всички хора, докато най-послед започнал да лекува не само болни, но и да възкресява мъртви.

Усетил Плутон долу в Ада, че земята не му прашчала вече души, и много му докривяло.

Скочил в колесницата си и в облак от пушек и пламъци отлетял горе, и като светкавица се намерил на Олимп.

Разярен се завтекъл към пира, където се забавлявали боговете. С черната си брада и червените страшни очи той се различавал много от засмяната дружина на Олимп и затова с тревога другите богове го гледали да пристига като циклон към тях, защото никой не обичал мрачния цар на долния свят.

Без да ги погледне, Плутон се спуснал към Зевс и му викнал:

— Какво правиш, седнал тук на трона, брате? Не поглеждаш ли от време на време долу на земята, където хората са се навъдили като мравки, а безбройните помещения на царството ми стоят празни? Харон^[1] дреме върху греблата и пътеката към Ада тревяса. Виждаш ли до какъв хал съм изпаднал! Изпращам смъртта при хората, а тя се връща с празни ръце, отчаяна, победена от знанието и изкуството на Асклепий. Как можеш да търпиш това?

Като го чул, Зевс се обезпокоил. Отдавна не бил помислял за земята. Отдаден на забавления, той бил забравил съвсем вечната човешка опасност.

Навел се от своя трон и внимателно погледнал долу. Учудил се, като видял щастието почти във всеки дом и хората по-силни и потрудолюбиви от всякога. „Разбира се, това не може да се търпи!“, казал си той замислен.

И като видял Асклепий, който лекувал в онзи час един умиращ човек, поразил го с мълнията на място.

Веднага въздухът се изпълнил с плач и викове. Риданията стигнали чак до Олимп и сред хълцанията се чувала ясно молбата:

— Аполоне, отнеха ни сина ти! Слънчев царю, убиха ни детето ти! Не чуваш ли плаحوвете и нарежданията на земята? Оплаквай Асклепий, твой славен син! Аполоне, Аполоне, помогни, отмъсти за него!

Другите богове равнодушно се заели отново с яденето и пиенето, но Аполон чул плаحوвете и лицето му потъмняло. Той метнал колчана на рамо и като слязъл бързо от Олимп, прескочил морето и стъпил на Сицилия.

От кратера на Етна той погледнал надолу към дълбочината на земята, където живеели циклопите, трима от синовете на Уран и Гея. В червената светлина, която пръскала нажежената им пещ, ги видял събрани заедно около една огромна наковалня. Те удряли ритмично с тежките си чукове мълнията, която правели за Зевс. Това били свирепи великани, с едно око по средата на челото, предани на Зевс, който ги бил освободил от оковите на своя баща Кронос.

Три стрели профучали, чул се силен трясък и после всичко утихнало. След малко угаснал и огънят, Етна зеела тъмна и бездушна, с убитите великани, скрити в нейните дълбини.

Аполон бил задоволен. Неговият син заслужавал такова отмъщение.

Като научил това, Зевс кипнал от яд.

— Махай се от очите ми! — извикал той гръмогласно. — Вън от Олимп, убиецо, и да не си стъпил тук! Нали уби моите слуги? Сега върви долу на земята, да станеш слуга на хората!

Аполон си заминал и дълги години останал заточен на земята, служейки на Адмет, Фероския цар, и на жена му Алкеста.

Това, разбира се, било за Зевс едно удовлетворение, но заточението на Аполон не върнало живота на циклопите, а мълнията била главното оръжие на Зевс. Без нея той рискувал да загуби цялата си власт.

Тогава бащата на боговете и на хората бил принуден да преглътне гнева си и да се спогоди със своя син.

— Олимп е наново отворен за тебе — му казал той, — а сина ти ще направя безсмъртен, наравно с другите богове. Ти обаче ще трябва да съживиш моите слуги.

И така станало.

Циклопите били възкресени и започнали пак да чукат и да работят вътре в своята планина; Асклепий, вече бог като баща си, бил обожаван от хората в цяла Гърция, като „Спасител“.

От всичките му храмове три били главните: в Епидавър, в Ко и в Пергам, където мнозина са били излекувани от асклепиадите, от синовете, по-късно от учениците на бога.

В средата на храма имало една голяма стая, където се издигала статуята на Асклепий и където жреците отглеждали свещените змии. Болните лягали в краката на статуята и гледали в мрака златнозелените змии, които покривали мрамора като жив, подвижен килим, и спокойното лице на бога, който в едната си ръка държал жезъла с увита около него змия, а другата си ръка протягал към болните, готова да помогне. Там те прекарвали цялата нощ и на сутринта разказвали на жреците сънищата или виденията си. Тогава жреците обяснявали какво лечение им предписвал богът и каква жертва трябвало да му принесат.

Всеки, който оздравявал, принасял в дар една плоча, описваща лечението му. Много такива плочи били намерени най-вече в Епидавър, където, изглежда, се намирал най-старият и най-големият храм на Асклепий.

И днес още жезълът на бога с увитата около него змия е останал символ на лечебното изкуство.

[\[1\]](#) Лодкарят, който превозва душите на умрелите през р. Ахерон.
— Б.р. [↑]

НИОБА

Изправена до входа на своя дворец, Ниоба гледала своя град Тива, който се простирал под нозете ѝ. Наистина щастлива жена била царицата на най-богатата област в Беотия. Нейните поданици и почитатели я ценели, а съседите търсели приятелството и поддръжката на мъжа ѝ и смятали това за голяма чест.

Коя жена можела да се похвали, че има мъж като Амфион?

Ниоба си спомнила, че някога в цяла Гърция много се говорело за Амфион и Зет. Помнела още, че когато за пръв път се разчула тяхната история в далечното ѝ отечество Фригия, тя я била слушала с развълнувано сърце. Наричали ги „прославените близнаци“ и наистина, макар и още млади, те се прославили като големи герои.

Безгрижни и свободни прекарвали те детството си в планината при един стар овчар, когото смятали за свой баща и на когото помагали във всекидневната му работа.

Една вечер обаче някаква изплашена жена почукала на тяхната врата и оттогава животът им се променил.

Жената била Антиопа, племенница на цар Ликос. Нейният чичо я обикнал и пожелал да я направи своя царица, но Антиопа упорито отказвала подобна чест, докато Ликос се разгневил и я хвърлил в затвора.

И когато по-късно взел друга жена, надменната Дирка, той довел пак нежната царска дъщеря в двореца, но вече не с почести, а като робиня на жестоката му жена. Антиопа не могла да понесе униженията и злобата на Дирка и една вечер избягала от двореца и се скрила в планината.

Свита в един ъгъл на овчарската колиба, тя разказвала своята история; гласът ѝ пресеквал от страх, тя треперела като подгонено животно и накрая горещо се помолила:

— Скрийте ме тук! Помогнете ми! Нямам вече сили да бягам!

Преди да успеят двамата братя да продумат, заговорил старецът, който ги отгледал, и разкрил голямата тайна на техния род.

— Амфионе, Зете, чуйте ме! — им извикал той. — Настъпи часът да узнаете истината. Това е вашата майка... И не аз съм вашият баща! А всемогъщият Зевс!...

— Спомняш ли си, Антиопо, спомняш ли си, когато Ликос те срещна за пръв път, как поревнува двете пеленачета в твоите обятия и ги изпрати с един верен свой човек в планините да умрат от глад и от студ? Толкова години ти ги оплакваше като загинали, но Зевс не ги забрави и ги даде на мен, за да ги отгледам. Ето твоите две деца, вече мъже по ум и по сила, готови да ти помогнат.

Двамата братя се спогледали смаяни, после Амфион се обърнал към майка си и паднал на колене пред нея. Взел я в силните си ръце и я притиснал в обятията си, сякаш искал да я запази от всяка житейска беда, защото я чувствал толкова немощна, самотна и изстрадала.

Но Зет навъсен стискал нервно юмруци. Лицето му почервняло от гняв при мисълта, че са се осмелили да наскърбяват неговата майка, а бедняшките ѝ дрехи и изплашеният ѝ вид бунтували душата му.

— Тръгвай, Амфионе — казал той дрезгаво, — тръгвай! Сега!... Веднага!...

Той го дръпнал навън, затворил вратата на колибата и двамата братя останали сами, ръка за ръка, в мрака. Амфион рядко разказвал какво направили тогава. Обхванат от гняв, той в оня миг се подчинявал сляпо на Зет, по-суровия брат. Отмъстили жестоко на Ликос, а Дирка убили, като я вързали за рогата на един бик. После станали архонти на тиванците, които ги приели с радост, понеже никой не обичал Ликос...

С очи, устремени към хоризонта, Ниоба се усмихвала. Спомнила си за деня, в който научила в двореца на баща си Тантал, че Амфион, тиванският цар, дошъл да я иска за своя жена, нея измежду толкова други царски дъщери! И царят с радост му дал единствената си дъщеря, къде би намерил по-добър зет? Прочут със своята храброст и сила, Амфион имал и друга дарба. Бил ненадминат в музикалното изкуство. Казвали дори, че когато двамата братя укрепявали своя град, Зет носел на гръб камъните за стените, а Амфион свирел на лирата си и камъните, подчинявайки се на песента му, се нареждали сами в зида около града.

Ниоба вдигнала леко глава. Мъжът ѝ бил първенецът на това царство. Никой не можел да го надмине.

Свеж детски смях прозвучал от двореца, разнесъл се из спокойния въздух и замлъкнал.

Ниоба го чула, без да мръдне, и пак се усмихнала. От всичките блага тя не била помислила за най-голямото, държала го за най-последно, като скъпоценен бисер, когото показват на светлината сам, без други украшения. Имала деца, седем момчета и седем момичета, и те били нейната радост, нейната гордост...

Изправена до стълбата на двореца, тя гледала разсеяно своя град и се чувствала много щастлива! Щастлива!

Чули се тихи песни и по пътя се показало шествие. Зачудена, Ниоба го погледнала, после си спомнила и недоволна сбърчила вежди.

Днес бил празникът на Латона и пременените за тържеството знатни тивански жени идели при своята царица, за да тръгнат заедно с нея за храма.

Ниоба притворила презрително очи.

Коя е била Латона, за да ѝ отдават толкова почести? Една простосмъртна, която Зевс бил обикнал, като толкова други. Защо са всички тези жертвоприношения и поклонения? Възпявали я като майка на Аполон и Артемида, но други жени не са ли имали деца? Тя си помислила за своите деца и сърцето ѝ се изпълнило с гордост. Кой може да се сравнява с нейните рожби?

Шествието се приближавало и Ниоба влязла в двореца да се премени.

Шепнейки помежду си, събраните архонтки чакали в подножието на стълбата. Неспокойно гледали те ту към слънцето, ту към двореца, понеже времето минавало, а царицата не се показвала.

Най-последно вратите се отворили и величествена се появила Ниоба. На кръста, на гърдите и на ръцете ѝ блестели скъпоценни камъни, а върху разкошните си коси била поставила венец, украсен също със скъпоценни камъни. Другите жени носели цветя.

Почтително се отстранили архонтките и царицата бавно минала край тях.

Те всички я гледали с любопитство, понеже искали да видят какво жертвоприношение ще направи тя на Латона. Но Ниоба не носела нищо и ръцете ѝ висели празни между тежките дипли на дрехата ѝ. Никоя жена не смеела да я запита и тихо, с песни, те последвали своята царица.

С твърди стъпки тръгнала Ниоба напред, стигнала в храма и отишла направо към жертвеника, изкачила няколко стъпала и се обърнала към жените, които я гледали с недоумение.

— Тивански архонтки! — казала тя и гласът ѝ, плътен и висок, отекнал в храма. — Защо поднасяте благоухания и украшения на този жертвеник. Коя е Латона, за да ѝ оказвате такива почести? Не е ли била тя простосмъртна като вас, когато гонена от ненавистта на Хера, се е скитала по земята, без да може камък за възглавница да намери? А аз съм от божествено потекло! Бащата на Тантал е Зевс, а мъжът ми е роден от Антиопа, обикната от Зевс... Приберете даровете си и си идете в къщи! Щом Латона е велика, понеже е родила близнаци, тогава какво съм аз? Две деца има тя, а аз четиринадесет, равни на Аполон по сила и на Артемида по прелест. Ако искате да възхвалявате някого, възхвалявайте мене, вашата царица!

Страх обзел жените. Те се разотишли разтреперани от храма, като криели даровете в широките си дрехи. Затворени в домовете си, те скрито направили жертвоприношения върху домашните си жертвеници, за да умиловат Латона и шепнешком молели близнаците да не поразяват цялата страна заради светотатството на Ниоба.

Царицата поела пътя към двореца сам-сама.

Боязливото мълчание около нея, сподаденият шепот, който се разнасял от залостените врати на къщите, я накарали да се усмихва презрително. Какво можели да ѝ сторят боговете? Нали тя била Ниоба, на която всички завиждали?

Пред палата заварила дъщерите си. Те веднага я заобиколили.

— Майко — извикали ѝ те, — ела с нас, ние чухме много тревожни викове. Идват оттам, от полето, където се упражняват нашите братя, тръгвай бързо! Страх ни е...

— От какво се боите? — попитала Ниоба. — Няма от какво да се страхувате.

И с бързи крачки поела пътя за полето.

Отдалеч забелязала скупчен отстрани много народ, потънал в мълчание. Като се приближила, видяла мъжа си, наведен над едно тяло. Встрани лежало друго тяло и още едно и още едно. Ниоба се спряла и се огледала разярена. Една от дъщерите надала пронизителен вик и се хвърлила върху едно тяло, като се биела в гърдите и раздирала

лицето си. Нейният вик бил повторен от останалите дъщери, които изпълнили въздуха със сърцераздирателните си писъци и плачове.

И Ниоба се навела над един труп.

Това бил най-големият ѝ син, първият атлет, в ръката си още държал диска. Една златна стрела била забита в сърцето му. До него вторият и третият, все още прегърнати, били съединени завинаги с друга такава стрела. Пронизани били и двамата в часа, когато се състезавали в борбата.

Четвъртият се бил свлякъл от коня и една дълбока рана зеела на гърба му. Върху него бил паднал петият. В мига, когато се притекъл да помогне на брата си, стрелата го улучила в шията и кръвта обагрила белия му хитон. Шестият, потънал в мрак, лежал по гръб и лицето му издавало целия ужас от смъртта. Той бил улучен с две стрели, едната в рамото, другата в реброто, но вкочанясалите му пръсти все още здраво стискали един нож.

Най-малкият, със стрела в гърба, бил паднал в момента, когато се затичал да избегне техния страшен, невидим убиец. Раната била лека, но ужасът го убил.

С любов погалила Ниоба челото му, сякаш бил още жив. Искала да се захлупи над него, да скрие лицето и мъката си в гърдите на умрялото си дете.

Но гордостта ѝ все още я крепяла и болката я разярявала. Тя се изправила и погледнала нагоре с бяло като мрамор и безжизнено лице.

— Ти си отмъсти, Латоно! — извикала тя. — Но не си ме победила. Твоите деца избиха синовете ми, но аз все още стоя по-горе от теб. Ти имаш две деца, но на мене ми остават седем!

Нещо профучало край нея и една от дъщерите ѝ се строполила на земята. В гърдите ѝ била забита златна стрела. Друга Ниобина дъщеря, свила се до един от своите братя, пронизително изпищяла и замлъкнала, падайки върху него. Друга, както оплаквала, размахала високо ръце и се проснала в тревата. Всички падали една след друга, пронизани от страшните стрели. Останала само най-малката. Полудяла от страх, тя се втурнала към майка си да я спаси и Ниоба я прегърнала.

— Латоно! — извикала тя. — Съжали се над нея, удари мене!

Но било късно. Стрелата била вече излетяла от лъка на Артемида и се забила в рамото на девойката.

Детето ахнало, ръцете му се впили в дрехите на Ниоба, главичката му клюмнала и като се изплъзнало от ръцете на майка си, се свлякло на земята.

С втренчен пред себе си поглед, Ниоба не проговорила, нито се помръднала.

Така тя останала вкаменена между труповете на своите деца.

През нощта Зефир я издигнал и пренесъл в старото ѝ отечество Фригия. Там, на планината Сипил, и днес се вижда една пепелява скала, обрулена от ветровете, разрушена от дъждовете. Тя прилича на приведена жена, от чиито очи бавно се ронят капки вода, като сълзи.

АТАЛАНТА

Настанало голямо вълнение в Аркадийската Схинунда. Двама чужденци били пристигнали и разправяли толкова интересна история, че в целия град се говорело само за това.

Те казвали, че в планината живеела девойка, свободна и безгрижна като зверовете. Била толкова хубава, че всеки, който я видел, се влюбвал в нея.

Толкова много се шушукало из града, че тази история стигнала и до двореца. Месеци и години стоял затворен този безрадостен и богат дворец, който някога кънтял от смях и радост, и сега за пръв път след толкова време в празните му стаи лъхнало нещо като надежда. Голяма беда била споходила двореца. Царят Яз и жена му притежавали всичките блага на света, любовта на своя народ, богатство и щастие. Но едно нещо разваляло тяхната радост — нямали наследник за своя трон.

Най-после боговете им изпратили дълго мечтаната рожба и те усетили голяма радост. Когато обаче Яз узнал, че новороденото не било момче, а момиченце, отчаянието му достигнало своя връх. Той заповядал да отнесат пеленачето в планината, за да го изядат дивите зверове.

Плакала царицата, оплаквала своята беда, жестокостта на мъжа си и най-вече единственото си дете, което отнели от обятията ѝ. Какво от това, че по-късно царят се разкажал и изпратил войници по цялото си царство да търсят дъщеря му? Пеленачето не се намерило и двамата родители се затворили в двореца със своята скръб и самота.

Минали много години.

Сега царят и царицата седели един до друг на своите тронове, а пред тях стоели прави двамата чужденци и разказвали историята за красивата девойка, която живеела в планините.

— Ние не знаем много, господарю — казали те. — Само я видяхме и това ни бе достатъчно. Вървахме един ден в планината, краката ни бяха уморени от пътя, когато внезапно от храстите изскочи

голям елен и се спусна по надолнището. След него тичаше една девойка с вдигнато копие. Тя надаваше радостни викове, а лицето ѝ светеше от възбудата на лова. Както се яви внезапно, така и изчезна, но тази гледка ни очарова и ни плени завинаги... Чухме много неща за тази девойка. Някои твърдят, че е дух и се страхуват от нея, други, че е човек, но не я доближават, понеже благородният ѝ вид ги държи на разстояние. Един стар планинец ни каза, че като пеленаче нейните родители са я оставили в планините да умре. Намерила я тогава една мечка и я отнесла в леговището си при своите мечета. Там я топлела с козината си и я хранела с млякото си, докато детето пораснало и станало девойка. Сега девойката броди сама в гората, ловува, свободна и независима, далеч от хората. А те я боготворят от разстояние с боязън и възхищение.

Като чула това, царицата избухнала в плач:

— Това е дъщеря ми! — извикала тя. — Моето най-обично дете!

А Яз заповядал:

— Всички войници и слуги от двореца да тръгнат да я търсят и да доведат обратно в нейния дом царската дъщеря, която толкова години оплакваме като умряла.

И войниците хукнали да я търсят и скоро довели Аталанта; и заедно с красивата дъщеря в двореца влязла отново радостта.

Оттогава Аталанта заживяла със своите родители. Но нали била свикнала със свободния живот, стените и къщите на града я притеснявали и всеки ден тя се връщала в горите сред тяхната прохлада.

Нейната сила и юначество станали известни по цяла Гърция и останалите герои я приемали в своя кръг като равна, макар че била жена. Така тя участвувала в прочутия лов на калидонския глиган и когато Язон приготвил кораба си за големия Аргонавтски поход, поканил и нея с другите свои другари, за да го подпомогне в трудното начинание, с което се заемал.

Но наред със силата и мъжката смелост, Аталанта наследила от предишния си живот една суровост както към другите, така и към себе си. Закалена и независима, тя не позволявала на никого да се доближава до нея и живеела горда, като наказвала безмилостно всеки, който дръзнал да проникне в нейната самота.

Гледали я нейните родители и чувствали някаква скрита мъка за това, че колкото и да ѝ показвали своята обич, тя оставала винаги чужда и равнодушна към ласките им.

Един ден Яз ѝ казал, че трима съседни царе я искат за жена. Аталанта скочила възмутена:

— Моята покровителка е Артемида — казала тя. — Аз не мога да наруша нейните закони!

Артемида покровителствувала изобщо всички ловци, а на Аталанта тя дарила бързина в бягането, затова девойката приела за свой дълг да остане неомъжена девица като богинята.

Но Яз настоявал и Аталанта била принудена да отстъпи при условие, че ще вземе само оня, който я надмине в състезанието по бягане.

— Но когото побежда, ще заплати с главата си за своята дързост — добавила тя мрачно.

Така смятала, че ще остане завинаги свободна.

И наистина, щом узнали нейното решение, много синове от благородни семейства се явили да се състезават с нея, надявайки се да я спечелят. Но тя лесно ги побеждавала и злочестите юнаци платили с живота си за своята любов. След това никой друг не посмял да се мери с нея.

И така минало доста време.

Един ден известили на царската дъщеря, че архонтски син на име Миланион е готов да рискува живота си в състезанието по бягане, за да я спечели. Тя вдигнала рамене. Какво я засяга това? Знаела, че победата ще бъде нейна.

Но в храма на Афродита, коленичил пред статуята на богинята, се молел непознатият, който я обикнал и сърцето му потрепвало.

— Афродито! — молил се той. — Богиньо на любовта! Помогни ми! Направи така, че да спечеля момичето, което обичам... Ти, чийто син е Ерос, изпрати го да смекчи високомерната Аталанта, надари ме с бързина в краката и направи тялото ми леко!... Афродито, царице на красотата, която разпръсква само сладост наоколо, помисли за мен в това мое състезание!

Той дигнал очи и му се сторило, че статуята му се усмихва. И там, между диплите на туниката ѝ, която богинята повдигала с такава

грациозност, блеснало нещо и една златна ябълка се търкулнала навън, после друга и след това трета, по-красива от първата.

Замаян от чудото, Миланион взел трите ябълки и ги пхнал в пазвата си. После прегърнал нозете на богинята и с преклонение притиснал устните си върху студения мрамор.

— Афродито! — прошепнал той. — Благодаря ти!

На другия ден много народ се събрал на стадиона, за да види състезанието. Притисната по тесните скамейки, публиката гледала с безпокойство входа, откъдето щели да влязат състезателите.

Седнал на мраморния си трон, царят намръщен гледал земята. Преди още да започнат, той знаел кой ще победи и сърцето му се обливало в кръв както за младежа, който напразно се погубва, така и за собствените му старини, които той виждал самотни и несретни.

Двамата състезатели застанали на старта в очакване на знака за тръгване.

Аталанта била спокойна и хладнокръвна. Тя нито за миг не се съмнявала в резултата. Извърнала леко глава, за да види как изглежда непознатият ѝ съперник и го видяла също така спокоен. Обикновено всички, които се състезавали с нея, били нервни, ръцете им мърдали нетърпеливо, цялото им тяло трептяло като опънат лък. Този тук напротив, бил спокоен и стоял равнодушно, като държал едната ръка в пазвата си. Изправен до нея, той я надминавал доста по ръст и изглеждало, че те добре си подхождат: и двамата високи, стройни и силни.

Аталанта го наблюдавала с любопитство и щом той се обърнал и се усмихнал, неволно и тя му се усмихнала и си представила за миг, че един другар, толкова силен и с такава любов в очите, би бил добър в живота. Но в този миг знакът бил даден и като две стрели, изпратени от един и същ лък, те се впуснали към стадиона и завивайки рязко надясно, излезли на пистата.

Най-напред минали край първата колона със златния надпис: „Отличи се!“ Преминали я заедно и до втората колона все още никой не бил надминал другия. „Бързай!“ видяла Аталанта написано на мрамора и като прибрала дрехата си, засилила още повече своя бяг.

Но тогава нещо се търкулнало в краката ѝ и смаяна тя се навела и взела една златна ябълка.

Миланион я задминал като светкавица и народът избухнал в неудържими викове. Аталанта смръщила вежди и като скрила ябълката в пазвата си, затичала отново, лека като вятъра. Бързо настигнала младежа, но там на виража при третата колона блестяла думата „Завой!“, предизвестие за мъчното връщане, пак нещо лъснало в краката ѝ и пак, забравяйки надбягването, тя се спряла да го прибере.

Викове на публиката я стреснали. Миланион вече бил преминал виража и се носел обратно. Този път по-трудно би го настигнала.

Възбудена от възгласите на зрителите, тя сега не тичала, а хвърчала, ядосана от радостта на народа. Разстоянието между двамата непрекъснато се намалявало, младежът с нови сили се понесъл стремително, но Аталанта го догонила. С крайчеца на окото си той видял, че тя е много близо зад него и тогава хвърлил последната си ябълка. Аталанта я видяла и се спряла за миг. Ябълката била по-красива от другите и ѝ се сторило невъзможно да я остави.

Тя се поколебала миг, после се навела светкавично, прибрала я и продължила бягането.

Това колебание обаче ѝ струвало поражението.

Сред възторжените викове на множеството и на царя Миланион докоснал финала и така станал мъж на Аталанта и наследник на престола на Аркадия. Почти едновременно с него пристигнала и девойката, но преди да докосне финала, Миланион я взел в обятията си. Като срещнала погледа му, Аталанта вече не съжалявала, че той я бил победил.

Години наред живели заедно Аталанта и Миланион, свързани с дълбока и силна обич. И двамата, чада на планините, имали едни и същи навици, едни и същи склонности, една и съща необузdana природа. Любовта им била сурова и буйна, нищо не можело да я възпре.

Един ден, когато се намирали в Зевсовия храм, те забравили светостта на мястото и се прегърнали в момента, когато принасяли жертва на бога. Внезапно обаче колоните се разлюляли и целият храм забучал. Зевс не разрешавал на хората да изпитват друга любов в момента, когато го обожават. Статуята му почнала да трепери, от жертвеника изскочили пламъци и внезапно Миланион се превърнал в лъв, а Аталанта в лъвица.

Така заживели те, диви и независими, и станали царе на планините.

МЕЛЕАГЪР

Неспокойни и безмълвни, притиснати един до друг, калидонците чакали около двореца на своя цар. Никой не говорел, очите на всички били устремени в очакване към златните порти.

Изведнъж вратите се отворили и един вестител извикал гръмогласно:

— Калидонци! Възпявайте боговете, защото днес се роди престолонаследникът и вашият бъдещ цар. Нека Хера бъде негова покровителка!

Множеството избухнало във възторжени викове. Възгласите „да живее“ стигнали чак до небето.

Вестители с панделки в косите и с пръчки в ръцете се пръснали по цялата страна, за да известят голямата новина, и царят Ойней заповядал веднага да почетат олтарите на всички богове с богати жертвоприношения и да раздадат на народа ядене и пиене в изобилие. Искал всички да бъдат щастливи, че му се родил син Мелеагър, Етолски принц.

Легнала в кревата си, красивата царица Алтея бленувала и понякога отваряла малко очите си и шепнела думи, пълни с любов, на детенцето си, което спяло спокойно в обятията ѝ.

Било нощ и само огънят, който тлеел наполовина в огнището, осветявал стаята. Изведнъж царицата видяла три фигури край себе си. Били жени, облечени в черно, със строги, правилни лица, и Алтея, която ги гледала с полузатворени клепачи, познала с разтуптяно сърце трите орисници.

Надвесила се Клото над заспалото момче и прошепнала:

— Ще има благородна душа!

Лахеза казала тихо:

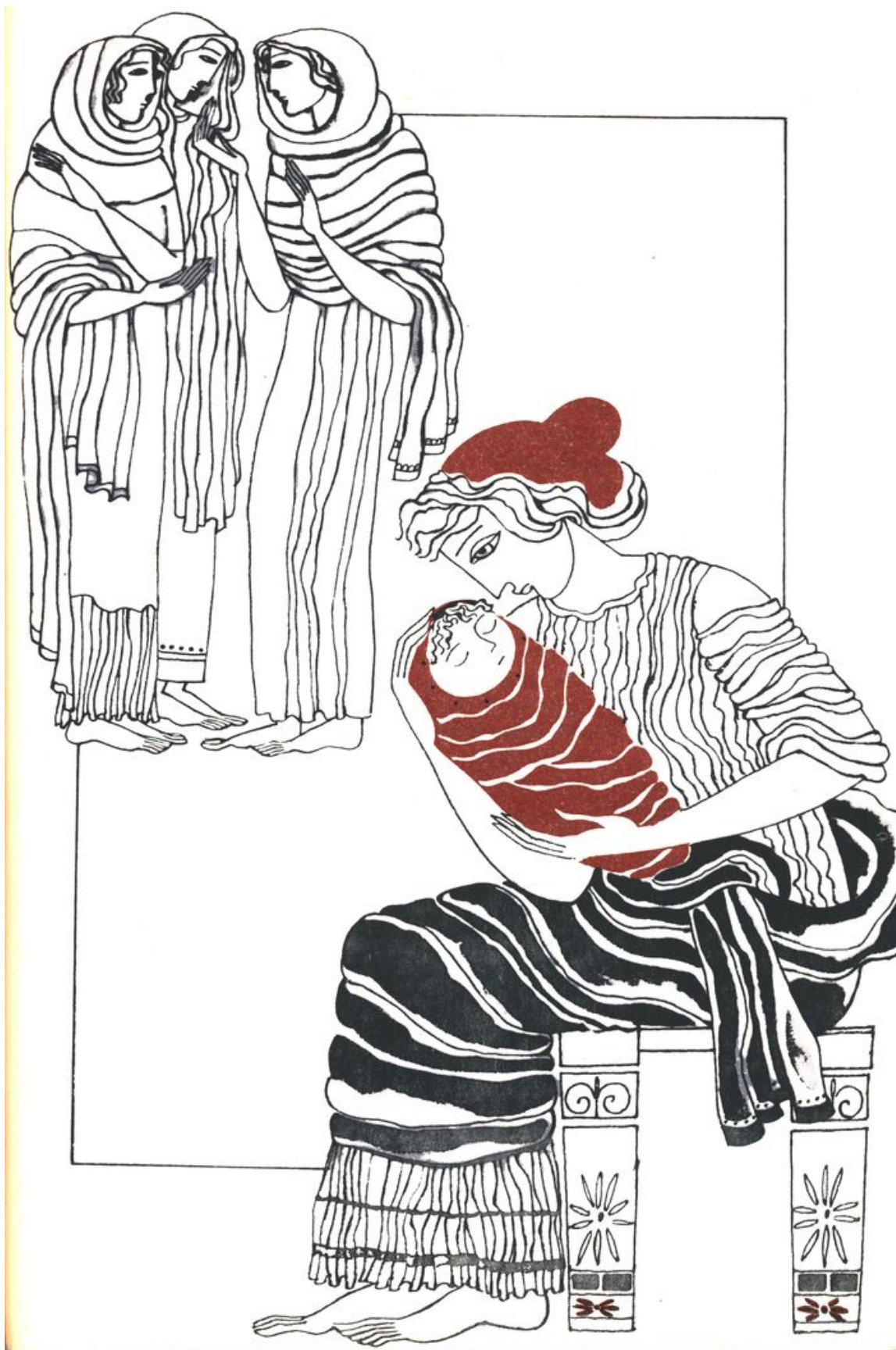
— Ще бъде юнак!

Третата, Атропа, малко по-ниска от другите, с още по-сериозно лице, гледала мълчаливо огъня.

— Ще живее, докато догори това дърво!

И веднага трите жени изчезнали.

Алтея се повдигнала уплашена. Погледнала огнището и видяла един голям пън, който току-що се бил запалил и разпръсквал наоколо блуждаещи блясъци. Скочила тя от постелята, грабнала пъна от пламъците, угасила го и го скрила на дъното на своя писан сандък.

После коленичила до пеленачето с очи, пълни с любов.

— Животът ти е в моите ръце — казала тихо. — Не можеш да намериш по-верен пазител.

Минали години, Мелеагър пораснал и станал мъж. Мълвата за неговата смелост и великодушие се разнесла скоро по цяла Гърция. Но най-много се гордеели с него и го обичали калидонците, защото каквото и да се случело, винаги се обръщали към него и Мелеагър никога не отказвал помощта си, колкото и трудно да е било това, което искали.

Един ден в двореца пристигнали двама изплашени вестоносци и му казали, че някакъв страшен глиган се появил в страната и че не само унищожавал посевите и дърветата, но налитал и в къщите, събарял колибите и убивал когото срещне.

Като чул това, Мелеагър пратил глашатаи по цяла Гърция и поканил желаещи герои да дойдат, за да уловят заедно страшния глиган.

Мнозина научили това и пристигнали в Калидон, защото Мелеагър бил известен навсякъде и те смятали за чест да излязат на лов с него.

Дошъл Тезей, атинският цар, дошъл Язон, който обезсмъртил името си с прочутия Аргонавтски поход, Асклепий, изкусен лечител, а също и воин, Пелей, баща на Ахил, братята близнаци Кастор и Полидевк, синове на хубавата Елена, двама куретски царе, братя на Алтея, и още много други.

Между тях имало и една девойка. Тя носела къса ловджийска дреха като Артемида, на рамото ѝ бил окачен колчан, пълен с островърхи стрели, а в ръката си държала лък.

Героите я приели като равна, дори с още по-голямо уважение. Това била Аталанта, Аркадийската принцеса, която се славела със смелостта си и с бързината в бягането.

Когато се събрали всички, потеглили със смях и шеги за гората, където денувал глиганът.

Красива гледка била тази дружина от герои. Млади и силни били всички, едни въоръжени с тежките си скъпоценни оръжия, които блестели на слънцето, други само с един лък, с копие и къс нож, трети облечени в ризници с шлем на главата, или с къси туники, с голи глави

и ръце, за повече удобство, всеки съобразно с обичая на своето родно място.

Те се наговорили, че който пръв удари звяра, той ще вземе за почетна плячка главата и краката му; и сърцата на всички туптели силно от вълнение. Навлезли в гората и след малко разговорите замлъкнали: с безшумни стъпки те се промъквали между дърветата, да не ги подуши глиганът и да избяга.

По едно време запращели съчки, чул се сподавеният рев на животно, което се събужда изненадано, и преди ловците да успеят да се приготвят, се появил един огромен звяр, който бягал с голяма скорост към най-гъстата част на гората.

Облак от разноцветни копия полетели след него, но никое не го улучило и юнаците се втурнали с диви викове по следите му. Напред тичали Мелеагър и Аталанта, двамата най-бързи, и първи те видели тъмния вход на една пещера.

— Тича към леговището си! — извикал Мелеагър. — Бързо, да го настигнем, преди да се скрие!

Но с такова нещо звярът не бил съгласен. Щом достигнал до скалата, той се обърнал и с див рев навел главата си и показал страшните си зъби.

Мелеагър, който пристигнал пръв, се спрял за миг изненадан и хванал брадвата, която висела на кръста му. Но преди да успее да удари животното, Аталанта тичешком го задминала с опънатия си лък в ръка. Колкото бърза, толкова и безстрашна, тя се спуснала към глигана и стрелата ѝ проникнала дълбоко в плешката му. Глиганът се разтърсил от болката и се нахвърлил върху нея, но Мелеагър с един скок се намерил при девойката и със силен замах забил оръжието си в главата на звяра. Чудовището се заклатило, понечило да се нахвърли, но втори удар го доубил и то разпенено рухнало на земята. В това време запристигнали тичешком и другите герои.

— Хвала на тебе, Мелеагре! — извикал засмян Язон. — Пада ти се главата на звяра. Тя ще краси чудесно входа на твоя дом.

Веднага обаче Мелеагър го прекъснал.

— Не на мене се пада главата — казал той, — нито честта за победата. Аз само доубих животното. Аталанта го рани първа.

— Ти го удари, аз видях! — извикал един сърдит глас.

Измежду героите се показал един от братята на Алтея, Ификъл, и се приближил до Мелеагър. Срамно му се струвало една жена да ги надмине всички и затова искал на всяка цена да даде победата на племенника.

— Аз те видях, че пръв го удари — казал той. — След това Аталанта пусна стрелата си... Нека сама тя да свидетелствува дали казвам истината!

Той гледал предизвикателно девойката, но тя не приела да му отговори и се обърнала да си тръгне. Ификъл се изсмял, а по-малкият брат Пликсип извикал:

— Я вижте! Дори не смее да отговори!

Но Мелеагър хванал Аталанта за ръка.

— Не си тръгвай — казал той настоятелно. — Ти първа удари глигана и ти ще вземеш главата му!

Аталанта го погледнала и се засмяла.

— Не ме е еня — казала спокойно тя. — Знам, че спечелих; това ми стига.

Ификъл се приближил и очите му били пълни с омраза.

— Знаеш, че си спечелила, а? — Гласът му треперел от гняв. — Аз обаче зная, че не ти удари първа чудовището.

Мелеагър се разярил.

— Назад! — извикал той и хванал меча си. — Казах: Аталанта победи.

И като видял, че Ификъл настъпва към девойката, добавил:

— Назад, ти казвам! — извикал той пак по-силно. — Макар и да си брат на майка ми.

— Е, да — чул се гласът на Пликсип. — Нали Аталанта е жена, нека ѝ отстъпим.

Мелеагър, бял като платно, се спуснал върху него. За миг се кръстосали двата меча, оръжието на Пликсип отхвъркнало далеч, и сам той се търкулил на земята пронизан.

— Пази се, Мелеагре! — извикал тогава Ификъл и с гол меч заел мястото на своя брат. Той бил силен и тежковъоръжен, а противникът му нямал дори щит. Но заслепен от своя гняв, Мелеагър дори не забелязал това, нито се пазел. Нехаето за ловките удари на Ификъл, той се нахвърлил върху него и като издигнал с две ръце меча си, го

стоварил върху главата на своя вуйчо. Ификъл изревал като звяр и паднал до своя брат.

Мелеагър се приближил до убития глиган и му отрязал главата. После я сложил в краката на Аталанта.

— Приеми я — казал той и гласът му още треперел от вълнение. — Сега аз те моля заради мене ти да я вземеш. Ти я спечели със своето юначество, и ако те обидиха, забрави го.

После се обърнал към робите и заповядал да приготвят пира, като че нищо не се било случило.

Лошите новини се научават бързо и преди да се свечери, Алтея чула за смъртта на двамата курети.

Тя затворила врати и прозорци, повесила черно на двореца и дала заповед никой да не отваря на „убиеца на нейните братя“.

Уморен и опечален, Мелеагър се върнал от лова. С отвращение захвърлил оръжията си и тръгнал направо за двореца при майка си. Видял черните знамена отдалеч и като се затичал, дошъл до портата, но тя била залостена.

Чукал, викал, обърнал всичко наопаки, но никой не се показал. Най-после от един прозорец се навел един роб и изплашен прошепнал:

— Напразен труд, Мелеагре. Алтея няма вече син, а само още един враг. Върви другаде, тук повече няма да пристъпиш. Ти си убиецът на братята й.

Мелеагър искал да му отговори с гневни думи, но прозорецът се затворил. Тогава той силно извикал:

— Майко, чуй ме! Майко, аз съм, отвори!

Знаел, че Алтея го е чула, и без да мръдне, се послушвал, но мълчанието било дълбоко и то го смразявало. Значи робът бил казал истината.

С потресена душа Мелеагър се върнал в къщи. Бил прав в разправата със своите вуйчовци. Не се разкайвал, но тъкмо за това гневът на Алтея го оскърбявал още по-дълбоко.

Един ден дошла вест, че се явила войска пред Калидон. Куретите идвали да отмъстят за смъртта на своите царе.

Мелеагър се въоръжил бързо, сбогувал се с жена си Клеопатра и изтичал на стените. Битката била вече започнала и многобройните

противници щели да пометат калидонците, ако той не бил пристигнал и не бил се хвърлил в сражението с обичайната си смелост.

С бойни викове се втурнали калидонците, прогонили от стените първите курети, закрепил се на позициите си и цели месеци останали там да пазят своя град, сражавайки се непрестанно с по-силния си неприятел.

Мелеагър бил навсякъде пръв и най-храбър.

Той давал нареждания за укрепленията, той пръв се хвърлял в сражение, той вдъхвал смелост на уморените и на по-слабите.

Най-после куретите се обезнадеждали и решили да се върнат.

Тогава Мелеагър изпратил известие до Алтея: „Желае ли царицата да приеме избавителя на своята страна?“

Но Алтея не пожелала дори да види пратениците му.

Тази несправедливост го разярила. Той напуснал стените, хвърлил оръжията и се затворил в кулата си, като решил да не излиза отново и да не се сражава вече. Ще остане с жена си затворен и ако куретите дойдат, ще успее сам да се отбранява.

Един ден двама войника запъхтени почукали на вратата му. Куретите се връщали пак с нова войска и калидонците търсели своя вожд.

Но Мелеагър не пожелал да ги види. На другия ден дошли пак пратеници, този път от самата Алтея, но Мелеагър пак не ги изслушал. Тогава царицата изпратила дъщерите си с пожелание от нейна страна да го помолят да забрави гнева си. Но колкото и да обичал сестрите си, Мелеагър останал непреклонен.

Куретите превзели първите стени и калидонците се сражавали отчаяно, като се мъчели напразно да спрат страшния неприятелски порой, който непрекъснато ги принуждавал да отстъпват.

Алтея се изплашила. Забравила гняв и сръдни, и сама излязла от двореца. Мъжете били на стените, дъщерите ѝ с другите жени били затворени в последната крепост, улиците били пуси. Тази пустота била по-страшна и от тътена на битката.

Тичайки със свито сърце, Алтея дошла до кулата. Почукала на вратата, но никой не отворил. Почукала пак и извикала:

— Мелеагре, отвори!

Пак никой не отговорил.

Паднала на колене и с ръце заудряла тежката желязна врата.

— Мелеагре, загубени сме, страната ще бъде скоро превзета, ще изколят народа ти. Мелеагре, съжали се над нас, забрави вече и прости!

Задържайки дъха си, тя зачакала. Мълчанието я смазвало. Като оплакване прозвучал гласът ѝ:

— Дете мое, не чуваш ли?

Изведнъж обаче тя се изправила. Цялата ѝ наследена царска гордост се разбунтувала. Как? Тя, царицата, изпаднала дотам да моли? Тя моли горещо сина си на колене, а той я оставя да тропа на вратата като робиня, като просякиня? Синът ѝ, който ѝ дължи живота си, щастието си! Синът ѝ, цялата съдба на когото тя държи в ръцете си! Как дръзва той?

Разярена, тя се обърнала и напуснала кулата. В далечината се чували гласове и дрънкане на оръжие. Значи неприятелите се приближавали.

Бавно се запътила тя към двореца, равнодушна към всичко, което ставало наоколо. Какво значение имали за нея сега Калидон и неговите жители, какво значение имал собственият ѝ живот, щом тя, царицата, е понесла такова оскърбление?

Един роб я задминал тичешком.

— Куретите палят града ни! — извикал той.

Алтея влязла в двореца. Била сама. Преминала по пустите коридори и влязла в стаята си. Няколко полуизгаснали въглена се червенеели в мангала. Алтея ги раздухала, докато се появят отново пламъци. После залостила вратата.

Междувременно битката по стените получила обрат. Гласът на Алтея развълнувал дълбоко Мелеагър. Страшно смутен, той чул молбите на майка си и когато замлъкнали, сторило му се, че сякаш я е убил с мълчанието си. В него обаче гневът не бил угаснал и той още се колебаел. Вдигнал очи и видял жена си, която стояла пред него със скръстени на гърдите си ръце.

— Върви! — му казала тя, и сърцето ѝ силно биело. — Върви, Мелеагре! Не оставяй една женска разправия да унищожи твоята страна и тебе самия. Мястото ти не е тука. Върви там, където те тегли вече сърцето.

Мелеагър грабнал оръжията си и изтичал навън, но на вратата се обърнал още веднъж към Клеопатра.

— Благодаря ти! — ѝ извикал той и излязъл на пътя.

Затичал се към стените и видял войниците да се сражават по улиците на града.

Отдалеч им извикал:

— Дръжте се, калидонци! Ида!

Куретите се стъписали; видели го да пристига страшен като Арес с големия си меч в ръка и ги обхванала паника. Захвърлили оръжията си и обезумели от страх, преминали назад стените, прескочили рововете и се разпръснали по полето.

Калидонците се впуснали след тях с викове и помежду им бил Мелеагър, с разпалено от радост лице, че се намира пак в сражение и опасност.

Изведнъж той се препънал и паднал на колене. Без да го забележат, калидонците го задминали бежешком. Само един го видял и го хванал за ръка да го вдигне.

Но Мелеагър отпуснал глава и бавно се изпружил на земята. Изплашил се войникът и с мъка го издигнал до коляното си. Никаква рана не се показвала и все пак дишането му ставало непостоянно и слабо, широко отворените му очи не виждали вече и спокойното му лице станало восъчно.

Войникът го гледал с тревога. Не знаел какво да стори. Изглеждало, че животът напускал храбреца без болка и без мъка, но бързо и неудържимо. След малко главата му се опряла дълбоко в гърдите на войника, тялото му се изопнало.

Войникът не се помръднал. Останал часове там, на колене, държейки мъртвеца в прегръдката си чак до заход слънце, когато уморени и радостни, калидонците се завръщали като победители.

Когато заминал мъжът ѝ, Клеопатра останала сама и неспокойна в кулата. Седнала до прозореца, тя очаквала завръщането на победителя. Че ще победи, тя нито за миг не се съмнявала. Но нещо в нея ѝ вещаело нещастие и не я оставяло спокойна. Най-после не се сдържала и излязла на пътя. Гласовете от битката се били загубили и наоколо царяла дълбока тишина. Тя чакала, чакала и нищо не чувала. Слънцето вече залязло и нощта разпростряла сянката, си над пустия град. Клеопатра почнала да трепери. Вечерният хлад я пронизвал до кости. Изведнъж се послушала. Сторило ѝ се, че чува стъпки. Погледнала нагоре по пътя и видяла да се приближават светлини. Това

били войници, които държали запалени факли и носели една носилка. Изплашена, тя се затичала към мъжете. Те свалили носилката и почтително се отстранили. Клеопатра разпознала Мелеагър, проснат върху дъските. Идело ѝ да изкрещи от мъка, всичко притъмняло пред очите ѝ и тя паднала върху своя мъж. Когато я вдигнали, била мъртва. Убило я внезапното нещастие.

Мъжете продължили пътя си с двете мъртви тела, проснати на носилката. Пристигнали до двореца и го намерили пуст. Всичките стаи били отворени и празни. Само една, на царицата, била залостена и те били принудени да отворят вратата насила. Един празен сандък стоял отворен в ъгъла, а до огнището, където тлеела още малко пепел, била паднала Алтея с нож в сърцето. Тя изпълнила своето отмъщение, но после не могла да понася повече живота и сама се наказала, без никога да види последната слава на своя син.

Запустял напълно царският дом. Царицата, Мелеагър и Клеопатра били мъртви. А мъката на царските дъщери била толкова голяма, че Зевс се смилил над тях и ги превърнал в птици. Това се мелеагридите, токачките, както ги наричат днес, пепелявите птици, които, изглежда, постоянно жалеят.

Останали само малките царски синове, слаби и беззащитни. Тогава един от братята на Ойней, Агрей, изгонил племенниците си от страната и царувал много години тиранично и несправедливо, докато пораснал синът на Тидей, който бил един от заточените братя на Мелеагър. Той се завърнал в Калидон, убил Агрей и станал велик и почитан цар. Нарекли го Диомед и името му се обезсмъртило в прочутия поход към Троя.

ЯЗОН И АРГОНАВТСКИЯТ ПОХОД

Измежду учениците на стария кентавър Хирон имало и един юноша, който се наричал Язон. Още като малък баща му Езон го завел и предал на мъдрия учител, за да го възпита.

— Той е от царско потекло — му казал, — и аз ти го водя, за да го отгледаш тайно, като неизвестно дете.

Хирон не попитал нищо, понеже лесно отгатнал. Кой не бил чувал печалната история на Езон, който бил някога цар на Йолк? Прогонен от трона си, той успял да спаси само най-малкия си син от ръцете на своя брат Пелий; който погубил цялото му семейство. Преследван, той живеел сега в планината, и за да не загуби и последното си дете, го завел при стария кентавър да го отгледа.

Язон раснал на свобода, без да подозира нищо, а Хирон с гордост виждал колко бързо той научавал това, което му казвал. Пръв в бягане, пръв в борба, пръв в боравенето с оръжията, той станал водач на своите другари.

С твърдия като камък поглед на сините си очи, които блестели заплашително, когато се разсърдел, и с дългите си златисти като лъвска грива коси, той приличал на дивите зверове, които преследвал по цял ден.

Кентавърът държал в тайна потеклото му. Но като станал младеж на двадесет години, Хирон го повикал един ден и му разказал цялата история.

— А сега — му казал той — тръгвай да си възвърнеш родината и трона.

Тръгнал Язон сам и радостен, със сърце, изпълнено с надежда. Вървял дълго време, докато стигнал до един придошъл поток. Нямало мост и Язон бил вече навлязъл до колене във водата, когато чул зад себе си да го викат.

— Дете мое, помогни ми да мина и аз — замолила една старица, превита от годините.

Тя му се видяла уморена и бедна и Язон се смилил над нея. Върнал се назад, взел я в силните си ръце и отново влязъл в реката. Запенената река влечала дървета и много камъни в своите черни води. Трудно напредвал Язон, понеже ръцете му не били свободни, а и старицата тежала доста. Борейки се с течението, подхлъзвайки се непрестанно, той пристигнал най-после на отсрещния бряг и се хвърлил изтощен на земята, за да се съвземе.

— Хадес все още не ни иска — прошепнал той и извърнал глава, за да види старицата.

Но млъкнал смаян. Вместо дрипавата бабичка пред него стояла една много красива жена с блестяща диадема в разкошните коси.

— Не ме ли познаваш? — попитала тя и се усмихнала доброжелателно.

Язон я познал по благородната осанка.

— Ти си Хера — извикал той, — покровителката на моята родина.

— Отгатна — казала сериозно богинята. — Аз съм покровителка на твоята родина, затова искам ти да царуваш в Йолк. Чуй думите ми, понеже, преди да станеш цар, трябва да опознаеш и да прославиш името си.

И тя започнала да разказва, сякаш някаква стара приказка.

— В Беотийския град Орхомен царувал някога Атамант и той имал две деца — Фрикс и Хела. Майка им била богиня, но те не я познавали, защото Нефела трябвало да се върне на Олимп и да ги остави още малки с мащехата Ино. Ино обаче никак не ги обичала и една година, когато се случила страшна суша в страната, тя убедила мъжа си, че Зевс, за да остави дъжда да благослови пак земята със своята прохлада, поискал да му се принесе в жертва Фрикс. Повярвал Атамант и колкото да му е било мъчно, решил да принесе в жертва любимия си син. Всичко било готово за жертвоприношението, храмовете били украсени, жителите на града събрани. Очаквали само Фрикс. Накичен с цветя, той се приближавал. А до него с наведена глава го следвала сестра му. Но преди да дойде до жертвеника, пред него се появил един голям овен със златно руно. Фрикс разбрал, че майка му го била пратила. Скочил на гърба му, притеглил зад себе си Хела и веднага изчезнали от смаяните очи на жреците.

— Чудо! Чудо! Боговете са ги взели при себе си, за да не ги принасяме в жертва! — извикали изплашени хората и се пръснали по страната, за да разкажат невероятната новина. Но Нефелиният овен не отишъл на Олимп. Братът и сестрата пътували дни и нощи, а под тях бягали планини, страни и морета. По едно време Фрикс, който се държал за рогата на овена, почувствал, че ръцете на Хела полака-лека го изпускат.

— Хвани ме здраво! — ѝ извикал той. — И не гледай надолу! — Но уморената Хела навела глава. За миг тя видяла под себе си да се плъзгат сини вълни, сторило ѝ се, че я притеглят невидими ръце, пръстите ѝ се отпуснали и тя паднала в морето.

— Надолу! Бързо надолу! — извикал ужасен Фрикс. Но колкото и да търсел, колкото и да викал, сестра му не се появила наново и с помръкнало сърце той се издигнал пак нависоко и оставил овена да го носи където иска. Морето, което погълнало Хела, взело нейното име и оттогава се нарича Хелеспонт^[1].

След време овенът се спрял на едно пристанище на Понт Евксин^[2] в Колхида. И там, щом слязъл, Фрикс принесъл овена в жертва на Зевс, а златната му кожа подарил на колхидския цар Еет, който му оказал гостоприемство в страната си. Години са минали оттогава, но златното руно още е в Колхида и Еет го пази скрито в една пещера. За пазач е поставил един страшен дракон, който никога не спи... Хвала на храбреца, който ще го вземе. Той ще стане велик и прославен!...

Като опиянен продължил пътя си Язон. Той не разбрал много добре какво му се било случило, но му се струвало, че сякаш пред него се отворили нови светове.

Както вървял, пред погледа му се изпречил един град. Спрял се да го разгледа, и останал смаян от богатствата, които били разточително разпръснати навсякъде.

— Това е моята родина! Това е Йолк! — си помислил той и зарадван влязъл през градските порти.

Забравил всичко в този час пред чудните неща, които виждал за пръв път, и обикаляйки по улиците, разглеждал с детска радост ту величествените храмове, ту някоя златна статуя. Понякога се спирал в почуда пред пищните стенописи, които красели домовете на архонтите, след това обикалял тичешком градския площад, за да види всичко наведнъж.

Най-после пристигнал до един дворец, по-красив от всичко, което бил виждал и което го било възхитило дотогава. Полюбопитствал да види кой го обитава, влязъл вътре и като минал незабелязано край пазачите, дошъл до една голяма зала. Между пурпурни колони бил поставен трон, покрит със скъпоценна тъкан, върху който седял един мъж. Изглеждал остарял, но не толкова от годините, колкото от нещо, което го разяждало ден и нощ, и му разваляло всяка радост.

Той вдигнал глава, за да види кой влиза, но като забелязал Язон, подскочил и онемял, гледайки го с ужас.

— Кой си ти? — запитал той най-после, а гласът му треперел.

Но след малко овладял смущението си и продължил по-уверено:

— Как влезе в моя дворец? Как се осмели да влизаш в стаята на царя? Как се осмели да смущаваш спокойствието на Пелий?

— Щом като си Пелий, щом като си царят, аз съм Язон, твой племенник! — извикал младежът. — И идвам да си върна трона, който ти завзе тъй несправедливо и своеволно от моя стар баща!

Пелий го погледнал замислено и накрая му кимнал да седне до него.

— Ела, дете мое — му казал той с кротък глас. — Виждам, че имаш ума и смелостта на баща си и ти трябва да ми помогнеш в това, което ще те попитам. Ела по-близо!

Язон се приближил бавно и застанал с кръстосани ръце пред чичо си, гледайки го с недоверие.

— Чуй ме — казал пак царят. — Един път попитах оракула докога ще трае моето щастие, а той ми даде странен отговор: „Пази се от човека с един сандал“, гласеше предсказанието. И оттогава живея в непрестанна тревога. Кой е този човек с един сандал? Как ще отклоня опасността, която ме заплашва? Кажи, чадо мое, какво би направил, ако чуеш такова предсказание и внезапно видиш пред себе си човека с един сандал?

Язон пристъпил крачка напред към чичо си. В мозъка му се тълпели едно през друго: Фрикс, златното руно, опасността, славата, всичките думи на Хера наново оживели в него.

— Какво бих направил ли? — извикал той възторжено. — Ще го пратя да донесе златното руно от Колхида. И ако се върне победител, ще му отстъпя доброволно трона, като по-достоеен от мен да управлява страната.

Пелий станал прав.

— Добре го каза! Ще изпратя тебе в Колхида и ако ми донесеш руното, твой ще бъде тронът и твои ще бъдат богатствата!

Язон погледнал краката си и за пръв път забелязал, че бил загубил единия си сандал по пътя. Може да му го е отнесла придошлата река. Отметнал назад глава и се засмял. Той сам бил изрекъл съдбата си, но не берял грижа за това. С цялата си душа жадувал слава и опасности.

За да извърши обаче пътуването, трябвал му здрав кораб, който безстрашно да преодолява лошото време и бурите. С помощта на

прочутия майстор Арг той построил един бърз, лек и устойчив кораб с петдесет гребла и здрави мачти. Дърветата докарали от планината Пелион с помощта на Хера, а на носа на кораба Атина заболо едно клонче от пророческия дъб на Додона, за да съветва героите в пътуването им. Той нарекъл кораба „Арго“.

Като построил кораба, Язон поканил петдесет измежду най-прочутите герои в Гърция да го последват в смелото пътуване. Пелей, Орфей, Кастор и Полидевк, Тезей, Мелеагър, Херакъл и много други се отзовали на поканата му. Титий станал кормчия, а Язон капитан. Като се събрали и настанили всички на греблата, вдигнали платната на мачтите, и „Арго“, красив и бърз, излязъл в открито море, порейки с украшения си с резби нос сините води на Егейско море, което предвещавало щастливо пътуване.

Един ден хвърлил котва в Колхида чужд кораб. Скочили навън много смелчаци, завързали корабните въжета около дърветата, изтеглили кораба на сушата и въоръжени се приготвили да настъпят към града. Но архонтът на тази страна Еет ги изпреварил. Чул, че е пристигнал чужд кораб и слязъл със своята свита на брега, за да види какво искат. Като приближил до чужденците, спрял се и попитал:

— Коя е вашата родина? И какво искате? С мир ли дойдохте, за да ви окажем гостоприемство като на приятели, или като врагове дойдохте?

Той гледал подозрително блестящо въоръжените младежи.

Един от чужденците, който изглеждал водачът на всички останали, пристъпил напред.

— Гърция е нашата родина — казал той — и не сме дошли да воюваме. Търсим само едно: дайте ни златното руно, което Фрикс е подарил на Еет. Без него няма да си тръгнем. Ние ви предлагаме приятелство, искайте каквото желаете. Ще ви го дадем, но оставете ни руното... Ти, който, предполагам, си цар, чуй: дай го доброволно, понеже не искаме да прибегнем до насилие.

Еет почервенял от гняв.

— Та кой си ти, че говориш с такава смелост и наглост?

— Аз съм Язон, син на Езон от Йолк.

Еет му направил знак да го последва.

— Ела сега в двореца — казал той. — Ще поговорим по-късно.

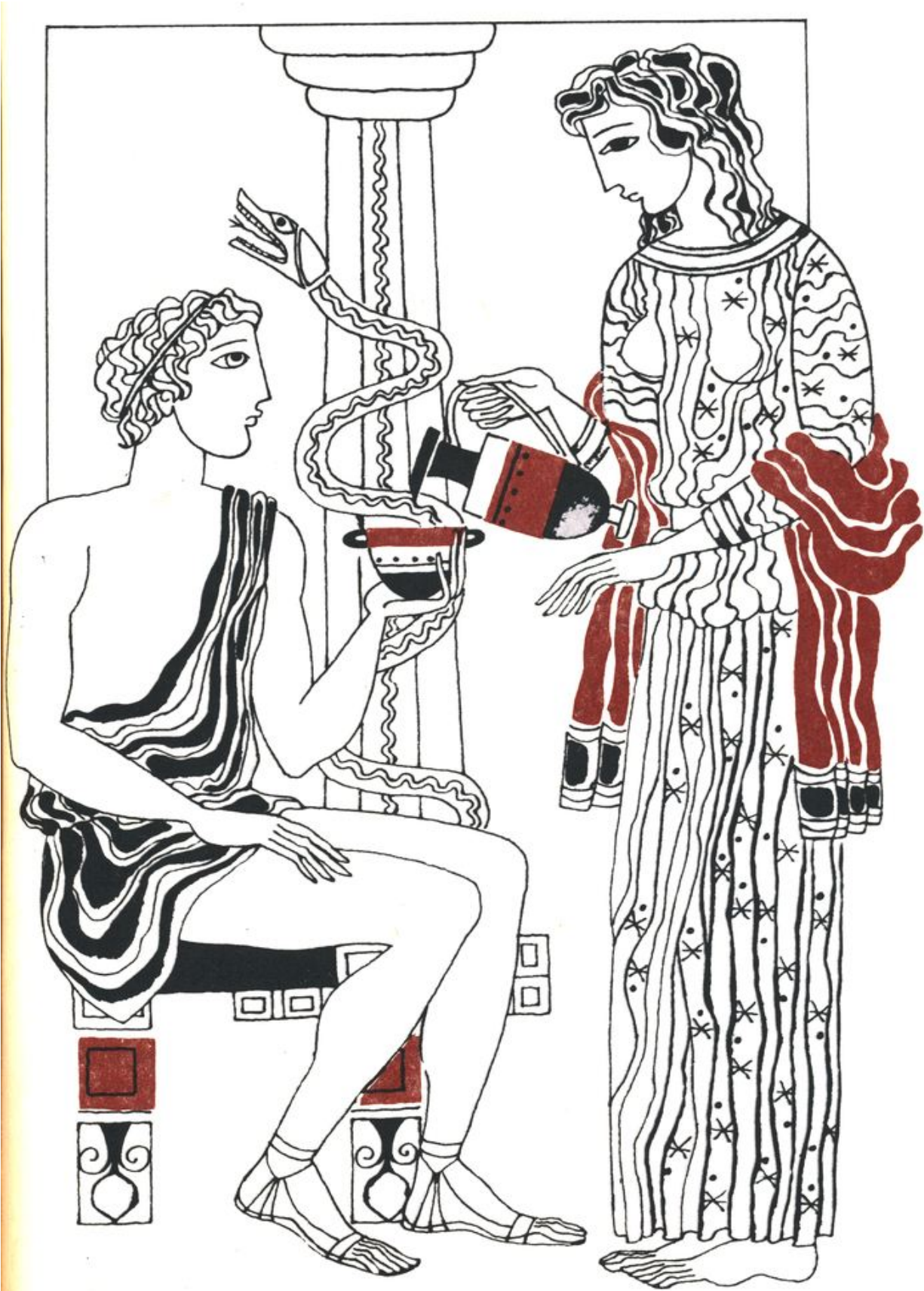
Язон избрал трима свои другари и като оставил другите в Арго, последвал царя.

Гостоприемството по онова време било свещено и Еет, колкото и да мразел този младеж, не можел да му навреди, защото като чужденец Зевс го покровителствувал.

И така, приел го с почести и угощение в двореца, както подобава на царски син, и после, след яденето, се появили дъщерите му, да почерпят чужденците.

Еет имал много хубави дъщери, всички стройни като самодиви. Само една се различавала от другите весели момичета: очите и косите ѝ били черни като нощта. Тя рядко говорела и никога не се смеела.

Наричали я Медея. Някои тайно казвали, че била магьосница и треперели, когато се случвало да падне върху тях мрачният ѝ поглед. Други я почитали, понеже щяла да стане жрица на Хера, и се възхищавали от нейното мълчание и от гордостта ѝ. Тя никога не се присъединявала към другите, в техните смехове и забавления. Всички се чувствали притеснени от присъствието ѝ и я отбягвали. Тя криела своите чувства и мисли и водела отделен от другите живот.

Както наливала безучастно вино на чужденците, изненадал я един плътен и топъл глас, който я извадил от мислите ѝ. Подигнала очи и видяла един младеж с обгорено от слънцето смело лице, който седял на почетното място. Разказвал, изглежда, пътуването си и точно тогава казал с развълнуван глас как след като напуснали Кизик, богатия град на Пропонтида^[3], лошото време отново ги изхвърлило през нощта на сушата. В тъмнината жителите ги взели за пирати и в станалата битка бил убит добрият цар на Кизик, който тъй любезно им дал гостоприемство при престоя им там.

Разправял после как пристигнал при бебриците..., как другарят му Полидевк победил местния цар Амик в боя с юмруци..., как преминали през всичките страшни опасности в морето, край блуждаещите камъни, които се въртели непрестанно около основата си и потопявали всеки кораб, който се приближавал до тях, край Симплегадите^[4], двете скали, които се отваряли и затваряли с такава бързина, че дори птица едва успявала да мине между тях, и веднага се затваряли наново със страшен трясък... и най-после как пристигнали в Колхида, но не всички, понеже едни умрели, други били изчезнали в пътуването и така някои от най-добрите липсвали от дружината на героите.

Като свършил, всички останали в мълчание за известно време. Тогава станал Еет и казал:

— Виждам, че си храбър и достоен юнак. Затова ще ти подаря съкровището си. Но първо искам да те изпитам. Имам два подивели вола с медни подкови, които искам да впрегнеш в едно рало. И след като изореш земята, да ми засееш зъбите на дракона, които ще ти дам. Ако направиш това сам, твоето ще бъде златното руно.

Медея погледнала тревожно Язон. Тя знаела какво означава това, което искал баща ѝ. Дали ще го приеме чужденецът?

— Само това ли искаш? — казал младежът и се усмихнал. — Защо тогава ми предсказаха такива опасности в Колхида?

Сбогувал се той с царя и тръгнал за своя кораб.

Една сянка го последвала и като излязъл от града, го повикала:

— Язоне!

Той се зачудил, като видял до себе си една богато облечена девойка. Безстрашно се навела жената и му казала шепнешком:

— Не идвай утре в двореца, не се мъчи да укротяваш воловете и не посявай зъбите на дракона. Събуди другарите си и избягай още тази вечер от това място, докато те скрива нощта.

Язон се засмял.

— И кой е този храбрец, който ми дава съвет за такова героично дело? — запитал той.

Девојката се засегнала.

— Аз съм царската дъщеря Медея — казала тя гордо, — и ти имаш право да ме наречеш храбрец, защото е нужна голяма смелост, за да дойда при тебе, когато всички знаят, че Еет те мрази до смърт, но чуй ме и ми повярвай, защото аз ти говоря за твое добро. Воловете са като зверове по сила и от ноздрите им изскачат пламъци. И даже ако ги победиш, няма да избегнеш втората опасност, понеже от всеки зъб, който посееш, ще излезе огромен великан, въоръжен и свиреп, и всички те ще се нахвърлят върху тебе и ще те заколят.

— И все пак ще остана! — казал спокойно Язон.

Много разтревожена, царската дъщеря стояла неподвижно.

Целта ѝ била само да накара Язон да бяга, преди да загине, а не да му помогне срещу баща си. Но сега, когато той упорствувал, как можела да го остави да отиде на сигурна смърт, без поне да го посъветва? Помълчала в нерешителност още малко, докато Язон се накарал да си тръгне. Тогава колебанието ѝ изчезнало.

— Не си тръгвай, чуй ме! — извикала тя. — Остани, щом настояваш, но в името на Хера, направи това, което ще ти кажа!... Утре призори ще получиш един ярем и един кристален съд, пълен с вълшебна вода. Полей се с него и пламъците няма да те засегнат. Ако успееш да наденеш ярема на шията на воловете, те ще станат кротки като агнета. Като посееш зъбите, изскочи въвн от нивата и щом великаните израснат, хвърли сред тях един камък. Направи както ти казвам и нека съдбата ти помага!

Тя го напуснала изведнъж и изчезнала в тъмнината. Като сянка се промъквала плътно край стените, очите неспокойно се взирали наоколо и тя, гордата царска дъщеря, се криела като злодей, щом чуела стъпки.

На другия ден народът се събрал, а също и аргонавтите, за да видят как Язон щял да изпълни искането на Еет.

Безмълвна, с кръстосани ръце, седяла Медея на трона, но не била разсеяна както друг път. Тревожно гледала тя аргонавтите и най-последно

срещнала погледа на Язон. Неговото равнодушие и спокойствие я поуспокоило малко, но като чула мучене и видяла да се приближава една желязна клетка, сърцето ѝ пак се свило... И когато Язон пристъпил с ярема в ръка и отворил желязната врата, вълнението ѝ достигнало своя връх.

Младежът обаче се приближил безстрашно до зверовете, които разярени навели глави с изблещени, почервенели очи. Язон едвам се различавал сред пламъците и дима. Воловете мучели диво; сега е моментът, сега се решава неговата съдба! Медея се надигнала от трона си, седнала наново и с ръце закрила устата си, за да не издаде някой вик. Да, той им надянал ярема, и то с каква сила, с какво изкуство! Укротени, воловете го следвали, те се оставяли да ги впрегне в ралото, което теглели натам, където той иска.

Скрила лице в ръцете си, Медея се мъчела да потули радостта, която я подлудява, да задуши виковете, които напирали. Но внезапно мълчание около нея я накарало да вдигне глава.

Язон свършил оранта и сега хвърлял зъбите в набраздената почва, както земеделецът — семето. Изпразнили се ръцете му и с един скок той се намерил вън от нивата. Всички гледали онемели. Там, на нивата нещо започнало да лъщи, по-нататък друго и още по-натам друго. Остри железа се показват от земята и полека-лека наедряват. Те почнали да се различават, това били копия... Сега прораснали крила. След това слънцето заблестяло по златните шлемове. Медея стискала ръце, хапела пръстите си, искало ѝ се да изкрещи, нервите ѝ се опънали. Защо растат тъй бавно великаните? Защо всички мълчат? Защо Язон не хвърли камъка час по-скоро? Великаните са излезли само до половина, но изглеждат вече страшни по ръст и по сила. Медея ги гледала с изхвъркнали от ужас очи.

Ами ако нейният съвет не сполучи? Ако Язон бъде убит? Великаните изскочили до коленете, до глезените, ах! Защо той не хвърлял камъка? Сега те се показали целите, освободили се от земята, оглеждали се свирепо... Изведнъж профучала една скала във въздуха и паднала сред тях, като ударила двама-трима. Тогава избухнала страшна караница. Всеки обвинявал другия, че го е ударил, вдигнала се олелия, виковете достигнали до небето. Някои вдигнали оръжие, останалите ги последвали и пред ужасените зрители станала страшна битка. Всички

великани паднали до един и най-после цялата нива останала осеяна с трупове. Никой не избягнал своята гибел.

Аргонавтите избухнали във възторжени викове. Искали да вдигнат Язон на един щит и така да преминат тържествено през целия град, но Еет станал.

— Ела утре да вземеш златното руно — казал той припряно на Язон и бързо се отдалечил с потъмняло и освирепяло лице.

Гърците празнували цял ден в кораба си победата на своя вожд и когато се свечерило, легнали уморени.

Изправен на морския бряг, Язон гледал спокойните вълнички, които се търкаляли до пясъка, и си мислел за утрешния ден, за неочакваната слава, която ще добие, като вземе прочутото руно, и още не вярвал на своето щастие.

Внезапно чул, че го викат, и видял до себе си една жена. Била Медея.

— Бързо! — му казала тя. — Събуди другарите си, заповядай да изтеглят кораба във водата! Ела с мен и аз ще ти дам руното. От Еет ти никога няма да го получиш. Той ще изгори кораба ви и ще убие вас всички, но няма да ви остави да вземете съкровището му.

Очите на Язон светнали от гняв.

— Цар, а не държи на думата си!

Събудил той всичките храбреци и последвал Медея. По пътя тя му обяснила плана си. С магия и песни ще приспи дракона, който пазел руното, а той бързо ще влезе в пещерата и ще го вземе.

— Едно само искам от тебе — казала тя. — Вземи ме със себе си, защото, ако се върна в двореца, баща ми ще ме убие.

Язон я погледнал с признателност.

— След всичко, което ти направи за мен, нашите два живота са съединени завинаги.

Те пристигнали до най-гъстата част на гората и царската дъщеря му кимнала да стъпва леко. След малко тя започнала да пее странни оплаквателни песни и постепенно засилвала гласа си. Когато стигнала до отвора на пещерата, драконът спял дълбоко.

Като сянка минал Язон покрай него и се вмъкнал в тъмната пещера. Медея стояла там през цялото време, като пеела с монотонен глас и размахвала бавно ръцете си, които светели странно над неподвижния звяр. След малко отново се появил Язон. Той държал

златното руно, скрито наполовина под наметалото. Двата бързо се върнали на кораба. Всичко било готово и щом скочили вътре, „Арго“ се раздвижил и с опънати платна поел в мълчание пътя за родината, а зад него изчезвал скалистият бряг на негостоприемната страна.

На сутринта, когато се съмнало, героите видели на хоризонта някакъв възчерен знак. Линкей, един от аргонавтите, който виждал ясно и по-далеч от всеки друг човек, както през нощта, така и през деня, се покачил на една мачта и с ръка засенчил очите си.

— Това е голям кораб със сто гребла! — извикал той. — Носът му е цял в злато и издутите му платна блестят на слънцето. Бърз като птица се плъзга той по вълните, а моряците му са въоръжени... Те обикалят неспокойни, изкачват се на носа и гледат към нас. Размахват ръце, като че ни заплашват и струва ми се, че надават викове... О, да! Заедно с тях е и Еет... Да, забелязвам го между тях, виждам короната му, украшенията му. От дрехата му хвърлят искри скъпоценни камъни, но по-свирепо хвърлят искри неговите очи. Той вдига ръце... проклина... царска дъще Медео, той произнася твоето име...

— Слез долу! — извикал гръмогласно Язон. — Ти видя достатъчно. Сега всички на греблата! За живота си ще се борите!

Потопили греблата в морето, пяната се издигнала високо, като измокрила гребците, и „Арго“ литнал напред като жребец, който за пръв път усеща камшика.

Минали часове, гребците почнали да се уморяват, но вражеският кораб, който непрестанно се приближавал, ги принуждавал да наблягат на греблата. Към обед Язон почнал да различава мачтите на другия кораб... Когато залязло слънцето, той видял издълбаните делфини на носа на кораба... Приближил се до Медея, която седяла настрана, потопена в своите мисли.

— Баща ти ни настигна — й казал той. — Заповядах всички да се приготвят. Ще продадем скъпо живота си. Но те са повече и може би ще ни победят...

— Не, не! — извикала тя. — Иди при другарите си и ме остави да помисля.

Огледала се и погледът ѝ паднал върху малкото ѝ братче Абсирт. То я било последвало до кораба при заминаването и от страх да не ги предаде, тя взела и него на „Арго“.

Медея била жестока, но страхът я направил безчовечна. Тя убила брат си, нарязала го на късове и го хвърлила в морето.

Като видял това, Еет заповядал да спрат преследването. С разбито сърце той обикалял дълги часове на мястото, събирал останките на любимото си дете и нямал вече сила да си отмъщава.

Когато Линкей се качил пак на мачтата, мракът бил вече скрил двата кораба. Изтощени, аргонавтите се подпрели на греблата и заслушали гласа на своя наблюдател, който се спуснал от висината, спокойна и меланхолна, като нощта, която ги заобикаляла.

— Корабът на Еет е далеч, платната на палубата се свалят, морето си играе с греблата. Моряците стоят мълчаливи и гледат към своя цар, който седи сам на задната част на кораба, с подпряна на двете си ръце глава. Не плаче, нито се движи. Сякаш е заспал, но широко отворените му очи гледат в нощта към нас... Вълните влачат полека-лека кораба към Колхида..., приспиват Еет и притъпяват болката му. Те са приятели, които утешават. Спокойствие владее наоколо, докъдето стига погледът!

И с по-тих глас продължил:

— Амфитрито, ти, която обитаваш морските дълбини, която простираш белите си ръце и вълните по твоята воля се успокояват, усмихваш се и обширното море ти отговаря с безкрайния си тих смях... синеока царице, застъпи се пред Посейдон, страшният му тризъбец да не разклаща морето. Изпрати делфините около кораба ни и кажи на Евър (източния вятър) да ни надуе платната. Нереиди, девойки с венци от морска пяна, вие, които играете с вълните, покажете ни пътя, който води за родината...

Полека-лека гласът замлъкнал и никакъв шум вече не смущавал нощта.

Много и интересни неща срещнали аргонавтите в своето пътуване. Какви бури, какви опасности е трябвало да превъзмогнат, преди да стигнат Йолк! Островите на сирените, тези птици с женски глави, които привличат моряците с песента си и ги изаяждат, щом попаднат на техните скали, те ги преодолели невредими, защото лирата на Орфей била още по-вълшебна от тяхната песен. С помощта на Нереидите те избегнали опасността от Сцила и Харибда^[5] и най-послед след много време пристигнали в Йолк.

Там обаче голямо нещастие очаквало Язон.

Докато отсъствувал, Пелий заловил отново баща му Езон, убил го и сега отказвал да предаде трона си.

Затворил се Язон в кораба да жалее баща си и помолил Медея да отмъсти за него.

Заради него Медея станала пак убийца. Отишла в двореца на Пелий и променена се представила пред неговите дъщери.

— Обиколила съм много страни — им казала тя, — и съм научила много неща. Научила съм една магия, която само на вас ще кажа. Тези, които се намират по-близо до гроба и са близо до тъмните врати на Ада, могат да станат пак млади и силни, както са били на тридесет години. Вашият баща е стар, оставете ме да го подмладя.

И за да ги убеди, заколила един стар овен, сварила го в казан с билки, и с магията си го извадила пак жив, силен и млад.

Безумните царски дъщери повярвали и убили стария си баща. Но вместо да каже магията си, Медея само се усмихнала със студената си усмивка и безразлична се върнала на „Арго“.

Това убийство обаче, вместо да помогне, навредило на Язон. Ако бе излязъл честно и смело да воюва с Пелий, всички биха го подкрепили. Но сега, когато се омърсил с това грозно дело, нито боговете, нито народът не го искали вече. Гонен, той бил принуден да напусне родината си и да потърси гостоприемство у цар Креонт в Коринт. Нещастieto обаче го следвало, където и да отидел. Отвратителното убийство на Абсирт, което не той извършил, но го позволил, и убийството на Пелий, което той поискал, не могли да останат ненаказани.

Самият Язон изпитвал отвращение от миналото и отбягвал жена си, която му напомняла неговите дела. Предпочитал да стои при дъщерята на Креонт, Главка, и с нейната нежност и засмените ѝ очи да забравя мрачната и жестока Медея.

Но Медея научила за това. Тя обикнала Язон страстно от мига, в който го видяла за пръв път и сега, когато се почувствала отхвърлена, любовта ѝ се превърнала в необуздана омраза.

Тя намразила Язон, намразила Главка, намразила дори децата си, двете си момчета, които ѝ напомняли мъжа ѝ.

Дете на варварска страна, тя не е познавала по-благородни чувства, които карат човека да прощава. Затова отмъщението ѝ било ужасно.

Тя извадила от своя таен сандък един златен венец и една везана туника. С престорени мили и любезни думи ги изпратила на Главка, молейки я да ги носи за нейно здраве.

Зарадвана, Главка се пременила с новите дарове и гордо се разхождала от стая в стая, спирайки се пред всяко огледало, за да се засмее на красивата си фигура. Внезапно обаче почувствала нещо да гори тялото, а венецът да ѝ натежава и да ѝ причинява болка. Помъчила се да издърпа туниката, но тя се била залепила за тялото ѝ. Опитала се да хвърли венеца, но той все повече ѝ стягал главата. И изведнъж от омагьосаната Медеина дреха започнали да излизат пламъци. Главка паднала на земята, като извикала; изплашен, Креонт се затекъл да ѝ помогне. Но щом хванал венеца, за да го издърпа, пламъците обхванали и него, и когато Язон пристигнал, намерил само овъглените трупове на царя и на дъщеря му.

Потресен, той се втурнал в стаята на жена си, решен да накаже страшното престъпление. Там обаче се натъкнал на друго нещастие. На пода лежали убити двете му деца, а Медея яхнала огнена колесница и напуснала бързо двореца, оставяйки зад себе си пустош и мъка.

Никой не знае какво е станало с Медея. Едни казват, че отишла в Атика, други, че изчезнала завинаги. Язон обаче живял още много години. Името му се споменавало в много походи и навсякъде проявявал обичайната си смелост, но никога не намерил отново старото си щастие. Едничката утеха за него било да си спомня, излегнат в сянката на стария си кораб, за времето на своята слава. Там го намерила и смъртта. Дъските на „Арго“, изгнили от времето и дъжда, се срутили един ден и го затиснали.

Така свършил Язон, който би бил един от най-прославените герои, ако не се бе посрамил с толкова убийства.

[1] Хелино море, сегашният проток Дарданелите. — Б.р. ↑

[2] Черно море. — Б.пр. ↑

[3] Мраморно море. — Б.пр. ↑

[4] Сблъскващи се скали. — Б.р. ↑

[5] Чудовища, които погубвали моряците. — Б.р. ↑

ЦАР МИДАС

I

Вървял Дионис^[1] и горите шумели от гласовете и смеховете на неговите другари. Той ходил в Тракия, където тамошният цар го приел добре с празници и пиршества, а после преминал през Босфора, слязъл във Фригия и сега отивал по-навътре в Азия, където го очаквали нови радости.

Напред вървял сам богът, висок, рус, с усмивка на червените си устни, на гърба му се развявала пантерова кожа. По ушите му и по раменете висели едри чепки грозде, а по главата му се виели лози, спускали се по ръцете му и по цялото му тяло. До него две златисти пантери на черни петна, с кротки, тихи движения върно го следвали.

Той водел и другарите му следвали безредно, като се блъскали, препъвали се един о друг, крещели, смеели се и танцували. Чудновата и пъстра била дружината на Дионис. Мъже, жени, старци и деца, всички се забавлявали и пиели заедно.

В ръцете си носели грозде, на главата си имали венци от лозови листа и черпели вино от златни делви, също украсени с лоза и бръшлян.

Внезапно богът се спрял и попитал:

— Къде е моят стар учител Силен?

Силен, който някога се бил грижил за него и го отгледал като баща, станал най-верният последовател на своя ученик и с шеги и гримаси забавлявал цялата дружина. Затова, само като го споменал богът, всички избухнали в неудържим смях. Удряли ръцете си, подскачали във въздуха и между смеховете и виковете се питали един друг:

— Къде отиде Силен? Кой го крие?... Знаеш ли какво е станало със стареца? Силен! Къде се загуби Силен?

Но никой не знаел! Най-после сред тях се появил един малък сатир с червено и подутото от смях лице.

— Аз знам, аз знам! — извикал той, като клател островърхите си уши. — Има вече десет дена, откак се е загубил. Бях скрит долу в един розов храст и... видях!

Дионис го ударил леко с пръчката си по главата.

— Стига си се смял — му рекъл той, — и кажи каквото знаеш.

Сатирът затворил едното си око, ударил се по лицето, за да не се смее, и като придружил обяснението си с гримаси и движения, започнал да разказва:

— Когато пристигнахме в столицата на Фригия и ти, Дионисе, ни влачеше по улиците, пръскайки наоколо грозде и лозови листа, минахме и край една градина, която ти не забеляза. Но Силен, замаян от виното, който знае какво си бе въобразил, че вижда, защото се нахвърли върху розите със силни викове и смях. Това беше прочутата градина на цар Мидас, който се гордее с розите си, както ти с лозето си. Щом пазачите видяха чужденеца, който се търкаляше вътре сред цветята, дотичаха разярени да го хванат, вързаха го с вериги от рози и го отведоха в двореца. Ех! Да беше го видял тогава, царю мой, своя стар учител, почервенял, с изблещени очи и с вързани рози около него! Мене ме напуши неудържим смях и пазачите, зачудени, се обърнаха и погледнаха натам, където се бях скрил. Тогава аз си плюх на петите и ви настигнах малко преди града. Но да бяхте видели лицата на хората, когато преминавах като светкавица край тях, повдигайки облак прах и удряйки с копитата си колкото цяло козе стадо! Те се плашеха, закриваха очи, мислеха, че съм зъл дух, и изричаха заклинания, за да не им сторя пакост.

И сатирът се хвърлил в тревата, ритайки от смях, удряйки земята с ръце и крака от възторг. Сам Дионис се разсмял, но се разтревожил за своя учител и искал да се върне назад, за да го намери. В същия миг обаче чул един добре познат гръмък смях и забелязал между дърветата цяла свита, която го приближавала.

Напред вървял Силен, като държал за ръка един дебел и висок човек, който носел корона на главата си. Зад него вървели разни граждани.

— Дионисе, царю мой! — извикал старецът. — Наистина, аз съм! Не ме гледай с такова недоумение. Цели десет дена не съм те виждал, но от твоето безсмъртно грозде, с което ме угости така неочаквано този мой приятел — и той посочил своя другар — дори не разбрах как мина времето. Представям ти великия Мидас, фригийския цар, който има в своята изба най-хубавото вино на света. Дори ти няма да отречеш това, сине мой!

Мидас, наперен и доволен, се поклонил. Богът се засмял.

— Наистина, толкова ли хубаво гостоприемство ти е оказал, старче? — казал той. — Тогава искам да благодаря на твоя любезен приятел. Кажу ми, Мидасе, какво искаш да сторя за тебе? Поискай каквото сърцето ти подсказва и аз ще се съглася.

Мидас отворил уста, зачервил се, опитал се да говори, заекнал и накрая казал:

— Само едно желая! Направи така, че каквото докосна, да става злато!

Дионис подигнал вежди.

— Внимавай, царю! Преди да поискаш такова нещо, помисли добре!

— Помислих и реших! — извикал Мидас. — И не ща нищо друго, Дионис, нека стане това, което ти искам!

— Щом настояваш — казал богът, — върви и нека да става злато всичко, което докоснеш!

Зарадван, Мидас се завтекъл към къщи.

Влязъл в градината си и веднага поискал да опита новата си сила. Докоснал един лист и той загубил свежестта си и станал студен и златен. Погалил една роза и видял, че тя пожълтява и натежава. Стъпкал тревата и усетил, че тя се втвърдява изпод краката му. Изтичал надясно, наляво, нагоре, надолу по всичките пътеки, като докосвал всичко: и камъни, и цветя и дори мраморните колони, които ограждали градината; всичко, каквото докоснел, ставало злато.

Най-после седнал уморен на един златен стол и гордо погледнал наоколо. Всичко променено блестяло сега на слънцето и като духнал вятърът, ударили се златните рози в клоните и зазвънели като камбанки. Птиците хвъркнали изплашени и пеперудите избягали от градината.

Мидас не можел да се насити на своето дело.

— Я виж! — казал той на една своя робиня. — Не е ли хубава моята градина?

Тя свила устни.

— Жалко за красивите рози! — казала тя.

— Е, ти какво мислиш? — попитал Мидас.

Тя хванала едно цвете и поискала да го откъсне, но златото ѝ наранило пръстите.

— Нито са живи, нито миришат — казала тя и го оставила. — Душата им си е отишла.

Мидас се обидил.

— Ще ти кажа аз на тебе! — отвърнал сърдито той. — По-добре ще сториш да не говориш за неща, които не разбираш, и да не критикуваш и да не осъждаш това, което върши твоят цар. Върви сега и ми донеси малко от прекрасното ми вино, което Силен толкова обикна, и нека винаги Зевс го покровителствува. Ожаднях от всички тези шеги.

И така, донесли му един поднос, препълнен с богати ястия и вина. Доволен, той протегнал ръка, но щом докоснал хляба, разбрал, че се втвърдява и става злато. Същото се случило и с месото, и другите ястия. И след малко пред изплашените му очи останало само лъскаво и скъпоценно злато; но то никак не намалявало глада му.

— Да пия поне нещо! — си помислил той разочарован.

Но едвам приближил виното до устата си и то станало на твърдо злато.

Мидас се объркал.

— Но що за проклетие е това! — извикал той. — Бързо, донесете друго ястие, друго вино!

Разтичали се робите и му поднесли нови вкусни ястия. Но станало същото.

— Горко ми! Загинах! — извикал нещастният цар, който изпитвал страшен глад и жажда.

Отчаян, той се търкулнал в златната трева, като плачел и се молел:

— Дионисе, пожали ме! Вземи назад дара си, не го искам! Не ме оставяй да умра! Дионисе, съжали се над мен, чуй ме!

И Дионис го чул. Добросърдечно се усмихнал на отчаяния Мидас и му викнал:

— Тръгни надолу за Лидия. Там тече реката Пактол. Окъпи се във водата и бедата ти ще мине.

И наистина, щом Мидас се хвърлил в тази река, дарът на бога изчезнал и Мидас станал пак обикновен човек като другите.

[1] Бог на растителността, лозята и веселието. — Б.р. ↑

II

След тази история Мидас се отвратил от златото, а също и от двореца, и от богатствата и предпочел да се върти из горите, да вдъхва тяхната прохлада, да гледа зелената шума и да забрави така златото на своята градина, което го измъчвало и в сънищата му и напомняло премеждието му.

В този свой нов живот той срещал често в планината бога Пан и за късо време станал негов верен спътник и почитател. Възхищавал се от всичко: от остроумието му, от бързината му и най-вече от музиката му, която намирал за по-възвишена и от Аполоновите песни.

Пан се ласкаел от похвалите му и един ден решил да премери сили с русокосия бог, за да види кой ще победи. Мидас не се съмнявал никак кой ще излезе по-добър и пожелал дори той да бъде съдия, за да може сам да увенчае Пан с лавровия венец на победата. Но боговете предпочели за съдия стария Тмол, бога на високата планина в Лидия, която взела неговото име, и самодивите му.

И така, събрали се всички в една красива, огряна от слънцето местност, и състезанието започнало.

Най-напред засвирил Пан и свирнята му, жива и своеобразна, възхитила Мидас. Тя била наистина хубава, подходдала на скалите и на дивите гори, които обитавал Пан. Странните звуци, които излизали от свирката му, били прелестни и ритмични, те доставяли удоволствие на всички, които го слушали.

Мидас не се сдържал. Викал, пляскал с ръце, подскачал от възторг.

Аполон го погледнал учуден. После се върнал при лирата си и с поглед, устремен в хоризонта, почнал да гали струните.

Мидас се усмихнал подигравателно и пак седнал на своя камък. Нежните звуци на лирата, които ту се смеели, ту приличали на оплакване, ту пеели радостно, ту тъжно плачели, минавали край него, без да му направят впечатление, и той с презрение си мислел, че пред свирката на своя приятел златният инструмент на бога е глупост и безвкусица.

— О, непобедими Пан! Може ли някой да те превъзхожда — мърморел той.

И когато нимфите избухнали във възторжени викове и Мидас видял Тмол да поднася лавровия венец на Аполон, обхванало го голямо негодувание.

— Но вие глухи ли сте? Нямате ли ум? Зевс не ви ли е дал уши? — избухнал той. — Увенчавате Аполон, а пренебрегвате Пан. Имате ли мнение? Критици се наричате, а нямате критерии...

Никой не му обърнал внимание, само Аполон го погледнал с любопитство.

— Млъкни! — заповядал той и Мидас се подчинил уплашен.

Богът се приближил и застанал пред него, висок, блестящ в победата и славата си, а в очите му просветнала усмивка.

— Не съди за нещо, което не разбираш, Мидасе! — казал той сериозно. — Струва ми се обаче, че Зевс те е онеправдал и аз трябва да поправа грешката на своя баща.

И изведнъж хванал ушите на царя и силно ги изтеглил.

— Така! — казал той. — Сега ще чуваш по-добре.

И бързо тръгнал към гората, водейки след себе си като многоцветно облаче задавящите се от смях нимфи.

Като останал сам, Мидас се съвзел от страха и повдигнал ръка към заболелите го уши, но се изненадал, защото пръстите му срещнали нещо космато. Опипал по-внимателно и изведнъж започнал отчаяно да плаче. Ушите му станали големи и космати, като на магаре.

Засрамен, изплашен, треперейки да не го види някой, той се върнал тайно в двореца.

На другия ден се явил сред поданиците си с голяма червена чалма на главата си; всички се възхитили и почнали да подражават на новото покривало, защото го носел царят.

Мидас намерил малка утеха в своя срам, като си мислел, че така нещастieto ще остане скрито. Но след малко разбрал нажален, че поне един човек трябвало да види ушите му: неговият бръснар.

Повикал го той, накарал го да се закълне в боговете и в живота си, че няма да каже нищо за това, което ще види, заплашил го, че ще му отреже главата, ако каже дори една думичка, и най-после отвил главата си.

Всички бръснари са бърбивци, но този бил по-лош от останалите. Ден и нощ го разяждаше тайната му, не смеел да каже нищо на никого, но чувствал, че ще се разболее, ако това мъченическо мълчание продължи дълго време, и ето че един ден излязъл от града, изкопал дупка в земята и като се уверил, че е сам, навел се и три пъти извикал в рова:

— Цар Мидас има магарешки уши, пепеляви, големи и космати.

След това хвърлил пръст в дупката и облекчен се върнал в къщи.

— Заедно с моите думи си отива и моята тайна с теглото си! — казал той успокоен.

Но над дупката израснала тръстика и след време се шепнело по цялата страна, че като духне вятърът, тръстиката казва една чудна тайна.

Всички се стекли да видят това чудо и наистина при най-малкия вятреца тръстиките се поклаждали и ясно шепнели думите:

— Цар Мидас има магарешки уши, пепеливи, големи и космати.

И така се разчула по целия свят тайната на нещастния цар, която и ние знаем сега.

АРИОН

Лесбос, прекрасният дъхав остров в Егейско море, имал между своите чада поети, които с песните си са затрогвали света. В зелените хълмове на Митилен се е родил Питак, един от седемте велики мъдреци на Гърция. В дивите скали на Ерес е живяла и обичала поезията Сафо. На Метимна обаче принадлежи славата на Арион.

Сега вече името му не ни казва нищо. Може би само събужда някакъв смътен спомен, че и той е бил поет като толкова други, за които слушаме, че са живели, и не сме ги познавали. И все пак било е време, когато от всички краища на земята са тръгвали хора, за да чуят песните му, и както ги слушали, забравяли болки и скърби, и очаровани сядали в нозете му, гледайки го в лицето, и вече не ги било грижа за нищо друго в света.

И тъй, Арион се родил и отраснал в Лесбос.

Там за първи път почнал да пее, там осъзнал голямата си сила, с която можел да се налага над всички други хора.

Когато възмъжал и поискал да разпери крила, родната му земя се оказала тясна и малка; той почувствал нужда да я остави, да пътува, да види нови страни. Напуснал той Лесбос и последвал съдбата си.

Където и да се спирал в пътуванията си, където и да вземел в ръце лирата си, където и да пеел песните си, хората оставяли работите си, събирали се около него и му се кланяли като на бог. Навсякъде намирал гостоприемство, всички го обиквали, казват дори, че свирепите вълци от планините го следвали вярно, укротени от неговото изкуство.

Един човек обаче го обикнал и се възхищавал от него повече от всички други — Периандър, архонтът на Коринт, един от седемте гръцки мъдреци, който през целия си живот бил верен негов приятел.

Станало така, че Арион чувствал като свой дом двореца на царя. И когато певецът се връщал от своите обиколки, винаги отсядал там и оставал при приятеля си до мига, когато го обхващало желанието да пътува. Тогава тръгвал с лира в ръка и с огъня на вдъхновението в своите очи.

Един ден научил, че в Сицилия ще станат големи музикални състезания.

Тръгнал веднага и пристигнал на острова няколко дни преди състезанието. От всички части на Гърция се били събрали там прочути и неизвестни поети и музиканти, млади и стари, едни с лира, други със свирка, всички майстори в своето изкуство. Арион обаче ги победил.

С песента сет той очаровал всички, които го слушали, дори и най-упоритите си съперници.

Той им пял за пролет и любов, за геройство и възторг, накарал ги да преживеят всичките блянове, цялата му сърдечна тъга, хвърлил ги на колене пред себе си, прехласнати от възвишената му душа.

Дали му златния венец на победата и го обсипали с богатства, а когато пожелал да си тръгне, му приготвили собствен кораб и със сълзи на очи му пожелали щастлива съдба, слава и радост.

Трогнат стоял той на задната част на кораба и гледал как златожълтата земя изчезва зад хоризонта. И когато не се виждало вече нищо, освен морето, което блестяло на слънцето, той въздъхнал и се върнал да се изкачи на носа на кораба.

Видял обаче пред себе си събрани всичките моряци, които, кръстосали ръце, го гледали с жестоки, пълни с ненавист очи.

Арион се спрял.

— Какво искате? — попитал той.

— Много неща искаме! — извикал един от тях. — И най-вече искаме да те хвърлим в морето.

— Какво съм ви сторил? — попитал пак Арион. — Ако търсите пари, ето в краката ви са даровете, които вашите съотечественици ми дадоха. Там има украшения, накити, злато и богатства, те са ваши, за какво ми са на мен? Но ако ми вземете живота, каква полза ще имате от това?

— А каква полза ще имаме, ако ти простим живота! — извикал свирепо друг. — Жив, ти можеш да ни издадеш на първото пристанище, където хвърлим котва, и да ни пратиш на бесилката. Мъртъв обаче в морските дълбини, какво зло можеш да ни сториш?

— Разбира се! — извикали другите. — Ако го изядат рибите, ако го удавят вълните, ако го погребат водораслите, никой никога не ще научи за това! Скочи сам, за да не те хвърлим ние със собствените си ръце във водата.

Арион ги гледал, изправени срещу него, как викат и заплашват, съюзени от завистта си, понеже чувствали, че той стои по-горе от тях, и го обхванало отвращение.

— Не ме докосвайте! — извикал той. — Аз сам ще умра, но първо ще изпея последната си песен!

Обърнал им гръб, качил се на най-високото стъпало и там застанал прав със златния венец на глава, с лирата в ръка, красив като олимпийски бог.

Пред него се простирало спокойно и безкрайно морето с вечната си хубост.

Тогава той забравил човешката низост, огорчението напуснало душата му..., той знаел само едно, че ще умре, че ще изчезне, че за последен път вижда природата, че за последен път нейната красота ще събуди песента в душата му.

И затова последната му песен била по-съвършена от всичко, което бил пял дотогава. Сам с природата, която е обичал и възпявал, той изпял за сетен път своя копнеж, своята радост неизказана, мъката си, че си отива и няма никога вече да я види.

Той пеел и гласът му бил ту тих и гальовен, ту мощен, пълен с любов, докато въздухът се превърнал в мелодия, от всички страни ехтяла песента му, мачтите на кораба се разлюляли, морето се развълнувало. Тогава с един голям скок Арион се хвърлил към смъртта с отворени очи, с песен на уста. И вълните се слели над него.

Но песента още звучала във въздуха. Сякаш я били подели безброй гласове и продължавали да оплакват неговата смърт... А изплашените моряци се нахвърлили върху греблата и бързо избягали от това омагьосано място.

Арион обаче не се удавил.

За миг той видял дълбоката синя вода около себе си, видял как над главата му си пробягват зелени мехури, като че бързат да излязат на въздух, и една мисъл му минала през ума: ах, да би могъл и той да види още веднъж слънцето, небето...

С всичката си сила той ритнал във водата и изведнъж почувствал едно тяло, което го тласкало и го подигало към пяната. Той се огледал замаян. Морето било пълно с делфини и сам той седял на черния и лъскав гръб на един от тях, по-голям от останалите. Другите били развълнувани от неговата песен и сега го отнасяли колкото се може по-скоро към приятеля му, коринтския цар.

Великият музикант живял още много години. И когато дошъл часът на смъртта, за да не угасне завинаги споменът за него, боговете го поставили, заедно с лирата му, между звездите на небето, където блестят и до днес.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.